

B&B
VIŠJA STROKOVNA ŠOLA

Diplomsko delo višješolskega strokovnega študija
Program: Logistično inženirstvo
Modul: Poslovna logistika

VPLIV DRUGE SVETOVNE VOJNE NA ŽIVLJENJSKE USODE MOJIH PREDNIKOV

Mentor: mag. Zvezdan Marković, prof. zgod.
Lektorica: Sanja Pirc

Kandidat: Primož Hribar

Kranj, avgust 2025

ZAHVALA

Iskreno se zahvaljujem svojemu profesorju zgodovine, magistru Zvezdanu Markoviću, ki mi je omogočil in sprejel naslov - temo diplomske naloge. S tem mi je omogočil, da sem lahko na en mah združil raziskovanje zgodovine svojih prednikov, napisal diplomsko nalogo in zapustil zapis za prihodnje generacije.

Posebna zahvala gre mojemu stricu Janezu Fajfarju za vsako minuto njegovega dragocenega časa, ki mi jo je namenil. Brez njegove neskončne zakladnice podatkov in poznavanja lokalne zgodovine, ta naloga ne bi bila mogoča.

Zahvaljujem se tudi vsem še živečim sorodnikom, s katerimi sem imel priložnost opraviti intervjuje in ki so mi posodili slikovno gradivo ter vse vrste raznih dokumentov. Brez njih bi bila ta naloga veliko bolj površinska.

IZJAVA

Študent Primož Hribar izjavljam, da sem avtor tega diplomskega dela, ki sem ga napisal s pomočjo Janeza Fajfarja, diplomirani etnolog in geograf.

Skladno s 1. Odstavkom 21. člena Zakona o avtorski in sorodnih pravicah dovoljujem objavo tega diplomskega dela na spletni strani šole.

Dne:

Podpis: _____

POVZETEK

Zapisovanje zgodovine ni le dejanje spomina, temveč tudi dejanje spoštovanja. Vsakič, ko se z maminim bratom, mojim stricem Janezom usedeva v jedilni kot njegove kuhinje in piševa o tem, kaj so predniki pretrpeli med drugo svetovno vojno, ne beleživa le dejstev, ampak ohranjava glasove in spomine tistih, ki so za nas preživeli nepredstavljive preizkušnje, in jim dajem prostor v današnjem svetu. Njihove zgodbe so del mene, del vseh nas in naše skupne zgodovine, zato jih je nujno v tiskani obliki ohraniti za prihodnje rodove!

Pomembno je, da se vsi zavedamo, kako so vojne razmere oblikovale življenja navadnih ljudi, njihov pogum, izgube, odpornost in upanje. Med ključnimi dogodki, ki so zaznamovali našo družinsko zgodovino, so bili: bitka za Trst, kjer so moji predniki padli za svobodo ter ozemeljsko celovitost, bitke v Kočevju, ki so bile simbol upora in odločnosti, bitka na Poreznu, kjer so partizani pokazali izjemno vztrajnost v težkih gorskih razmerah in na koncu še ruska fronta, ki so jo izkusili skoraj vsi moji predniki, ki so jih vtaknili v eno izmed uniform.

V času, ko se svet strahovito hitro spreminja, zgodovinski spomin pa pogosto izgublja, je za naše zanamce ta zgodovina še toliko bolj dragocena, saj je pomembno, da vedo, od kod prihajajo, in da razumejo, kako so se njihovi predniki borili za preživetje, dostojanstvo in prihodnost. Te zgodbe jim lahko pomagajo graditi identiteto, krepiti občutek pripadnosti in jih opominjajo, da svoboda, mir in človečnost niso samoumevni, temveč dediščina, ki jo moramo varovati in negovati. V zvezi z njimi pa tudi srčno upam, se nam zanjo ne bo potrebno spet boriti.

To diplomsko nalogo posvečam vsem, ki so, umrli ali preživeli, trpeli v vseh dosedanjih nesmiselnih vojnah, še posebej pa svojim prednikom, saj so mi s svojim pogumom in vztrajnostjo zapustili neprecenljivo dediščino. Zato naj njihove zgodbe živijo naprej: v besedah, spominu in srcih tistih, ki bodo prišli za nami.

... kajti v resnici – "Only the dead have seen the end of war." (George Santayana)

KLJUČNE BESEDE

- druga svetovna vojna
- spopadi
- svoboda

SUMMARY

Writing history is not only an act of remembrance, but also an act of respect. Every time my mother's brother, my uncle Janez, and I sit in the dining room of his kitchen and write about what our ancestors endured during World War II, we are not just recording facts, but preserving the voices and memories of those who endured unimaginable trials for us, and giving them a place in today's world. Their stories are a part of me, a part of all of us, and a part of our shared history, so it is imperative that they be preserved in print for future generations!

It is important that we all be aware of how the conditions of war shaped the lives of ordinary people, their courage, losses, resilience, and hope. Among the key events that marked our family history were: the Battle of Trieste, where my ancestors fell for freedom and territorial integrity, the battles in Kočevje, which were a symbol of resistance and determination, the Battle of Porezn, where the partisans showed extraordinary perseverance in difficult mountain conditions, and finally the Russian front, which was experienced by almost all of my ancestors, who were put into one of their uniforms.

At a time when the world is changing at an alarming rate and historical memory is often lost, this history is all the more valuable for our descendants, because it is important for them to know where they come from and to understand how their ancestors fought for survival, dignity and a future. These stories can help them build their identity, strengthen their sense of belonging and remind them that freedom, peace and humanity are not taken for granted, but a heritage that we must protect and cherish. In relation to them, I also sincerely hope that we will not have to fight for it again.

I dedicate this thesis to all those who, dead or alive, have suffered in all the senseless wars to date, and especially to my ancestors, who have left me an invaluable legacy with their courage and perseverance. Therefore, may their stories live on: in the words, in the memory, and in the hearts of those who will come after us.

... because in truth – "Only the dead have seen the end of war." (George Santayana)

KEYWORDS

- World War II
- Armed conflicts
- Freedom

KAZALO

1	UVOD	1
1.1	Opredelitev obravnavanega problema in teoretična izhodišča.....	1
1.2	Namen in cilj diplomske naloge	5
1.3	Predvidene metode za doseganje ciljev diplomske naloge	5
1.4	Predpostavke in omejitve	5
2	ZGODBA JANEZ (IVAN) FAJFAR	6
2.1	Z družino povezani dogodki v obdobju pred 1941.....	6
2.2	Čas nacistične okupacije 1941 – 1945	8
2.3	Povojni čas do razpada skupne države	12
2.4	Zgodbe / Prigode.....	15
2.4.1	Zgodba 1 (Brko)	15
2.4.2	Zgodba 2 (Narod gospodov)	15
2.4.3	Zgodba 3 (Plača).....	15
2.4.4	Zgodba 4 (Pištola).....	15
3	ZGODBA FRANC FAJFAR	16
3.1	Zgodbe / Prigode.....	17
3.1.1	Zgodba 1 (Pasja mast).....	17
4	ZGODBA KAREL HRIBAR & IVANA HRIBAR	18
4.1	Z družino povezani dogodki v obdobju pred 1941.....	18
4.2	Čas nacistične okupacije 1941 – 1945	19
4.3	Povojni čas do razpada skupne države	20
4.4	Zgodbe / Prigode.....	21
4.4.1	Zgodba 1 (Opeka).....	21
4.4.2	Zgodba 2 (Kokoš).....	21
4.4.3	Zgodba 3 (Penzija).....	21
5	TRETJI ROD HRIBARJEV	22
5.1	Drago Hribar	22
5.2	Ivanka Hozjan	23
5.3	Janez Urh.....	23
6	ZGODBA MARIJA (MINCA) MALEJ	24
6.1	Z družino povezani dogodki v obdobju pred 1941.....	24
6.2	Čas nacistične okupacije 1941 – 1945	26
6.3	Povojni čas do razpada skupne države	28
6.4	Zgodbe / Prigode.....	35
6.4.1	Zgodba 1 (Šimn – Simon po bohinjsko).....	35
6.4.2	Zgodba 2 (Hodnik)	35
6.4.3	Zgodba 3 (Aleksander).....	36
7	TRETJI ROD FAJFARJEV	37
7.1	Meta Fajfar	37
7.2	Janez Fajfar	37
7.3	Peter Fajfar	38

8	KRAMARJI (RODBINA MALEJ)	40
8.1	Franc Malej	40
8.1.1	I svetovna vojna	40
8.2	Janez Malej	41
8.2.1	I svetovna vojna in Severna meja!	41
8.3	Jože Malej	43
8.3.1	I in II svetovna vojna!	43
8.4	Ivan Malej	44
8.4.1	II svetovna vojna	44
8.5	Ciril Malej	45
8.5.1	II svetovna vojna	45
9	ZAKLJUČNA MISEL	47
10	LITERATURA IN VIRI	48

KAZALO SLIK

Slika 1: Predaja oblasti Nemcem.....	3
Slika 2: Trije esesovski vojni reporterji na Bledu.....	4
Slika 3: Spričevalo Janez Fajfar - Meščanska Šola Jesenice	7
Slika 4: Začasna osebna izkaznica Janez Fajfar	8
Slika 5: Takrat objavljen dokument o zajetih banditih (Janez št. 53).....	9
Slika 6: Naslovi sojetnikov iz Torgaua	10
Slika 7: Pečatni prstan Josef Schumann	11
Slika 8: Izsek originalne pritožbe Janeza, Nemškemu sodišču v Torgau	11
Slika 9: Ivan Fajfar pred starimi delavnicami.....	13
Slika 10: Ivan Fajfar v akciji	13
Slika 11: Original hlače Franca Fajfarja iz Dachaua (levo), Franc (sredina), Original slika iz osebne zbirke Franca (desno)	17
Slika 12: Karol Hribar (levo) in Ivana Hribar (desno).....	18
Slika 13: Parizanska grobova Karola in Miha na Blejskem pokopališču.....	19
Slika 14: Miha Urh (levo) in Hribarjeva domačija (desno)	20
Slika 15: Moj oče Drago (desno z nogometno žogo in svojim Fesom) Stanko Kokalj (na sredini), Joža Marolt (na levi – še vedno moj sosed)	22
Slika 16: Marija Fajfar v Zagrebu.....	25
Slika 17: Klešče za trenje orehov	28
Slika 18: Marija z njenimi psi pred počitniškim domom RL v Ribnem	30
Slika 19: Poročna slika Marija & Ivan	31
Slika 20: Poroka - skupinska slika (Bodešče)	32
Slika 21: Marija in Omanova mama.....	33
Slika 22: Pri Fajfarjevih - Ivan z gosti za mizo.....	34
Slika 23: Janez Malej (stoji prvi iz desne) 1916	42
Slika 24: Janez Malej (stoji drugi iz desne) Maistrov borec / 29.07.1919	42
Slika 25: Spomiska plošča na rojstni hiši v Bohinju.....	43
Slika 26: Jože Malej, Zagreb 1915	44
Slika 27: Ciril Malej v Nemški uniformi 1943.....	45
Slika 28: Razglednica Ciril Malej 1943.....	46
Slika 29: Partizanski grobovi Jožefa Maleja in njegovih nečakov Ivana in Cirila na pokopališču v Bohinjski Bistrici	46

KRATICE IN AKRONIMI

UNWRA	Agencija Združenih narodov za pomoč in zaposlovanje
SHS	Država Slovencev, Hrvatov in Srbov
ŽGAJNARICA	Prostor kjer so včasih na kmetijah kuhali žganje
ŠTOKRLE	manjša lesena stolica
GESTAPO	Uradna tajna policijska organizacija v nacistični Nemčiji
RAF	Vojno letalstvo Združenega kraljestva
DEZERTER	Dezerter (iz francoščine déserteur) je po vojaškem in vojnem pravu vsak pripadnik oboroženih sil, ki brez dovoljenja (samovoljno) zapusti svojo enoto oz. zapusti svoj položaj
ROMEL	je bil eden od najbolj spoštovanih nemških feldmaršalov druge svetovne vojne. Bil je poveljnik Nemškega afriškega korpusa in je bil znan tudi kot »Puščavski lisjak«
SKRIL	pogosta metamorfna kamnina, ki nastane z lokalnim preoblikovanjem prvotnega sedimenta - skrilavca iz gline ali vulkanskega pepela
MAGACIN	Skladišče
SKRIVAČ	Oseba, ki se je skrivala pred prisilno mobilizacijo in se je rajši do konca vojne skrivala
FRENTAR	potujoči obrniki, popravljali so dežnike in razne druge predmete
CULA	kos blaga ali ruta z zavozlanimi ogli, ki se rabi za prenašanje
NDH	Neodvisna država Hrvaška
SS	Schutzstaffel (dob. zaščitni vod; kratica SS) je bila paravojaška organizacija Nationalsocialistične nemške delavske stranke (NSDAP).
LOJTRNIK	voz z lestvi podobno pripravo na straneh
VIRDŽIKA	Posebna vrsta cigare
ŠIBICE	Vžigalice
NATIONAL GEOGRAPHIC	Znanstvena revija
JNA	Jugoslovanska narodna armada
ZK	Zveza Komunistov

1 UVOD

1.1 Opredelitev obravnavanega problema in teoretična izhodišča

Posledice dogajanja v času druge svetovne vojne v Blejskem kotu na generacijo mojih starih staršev in njihov vpliv na življenje naslednjih generacij.

Nacistična okupacija in obsodilno gibanje vzporedno z revolucionarnim in protirevolucionarnim nasiljem.

Pomembni medvojni in povojni dogodki in preobrti, ki so vplivali na usodo vseh štirih rodov mojih prednikov

Po stoletjih vladavine habsburške dinastije je s koncem prve svetovne vojne razpadlo nekdanje avstrijsko cesarstvo, od 1867 organizirano kot Avstro-Ogrska. Po atentatu 28. junija 1914 na prestolonaslednika Franza Ferdinanda je Avstro-Ogrska napadla Kraljevino Srbijo in s tem 28. julija 1914 začela 1. svetovno vojno. Mlada Kraljevina Italija, ustanovljena leta 1861, se je na začetku vojne držala ob strani, 26. aprila 1915 pa je v Londonu podpisala tajni sporazum o svojem pristopu k silam antante, ki se je borila proti Nemčiji in Avstro-Ogrski. V zameno za to je bila Italijanom po koncu vojne obljubljena Južna Tirolska, slovenska Primorska s Trstom in Istro, Zadar in še nekateri jadranski otoki. V pogodbi se je znašel tudi zgornji del Gorenjske v povirju obeh Sav (Kranjska Gora, Jesenice, Bled, Bohinj).

Komaj mesec po podpisu sporazuma so Italijani v dolžini 600 km napadli Avstro-Ogrsko, ki se je tedaj bojevala že na dveh frontah, na balkanski in ruski. V naslednjih dveh letih je na bregovih Soče na slovenskem etničnem ozemlju na obeh straneh padlo okoli četrtr milijona vojakov. Leto dni pred koncem vojne je avstro-ogrski vojski z nemško pomočjo uspelo italijanske ter njihove zavezniške enote pregnati na zahod vse do reke Piave. Tam sta se obe strani vkopali v jarke. Razširile so se nalezljive bolezni, na avstro-ogrski strani je upadalo navdušenje za borbo, saj so bili ne-nemško govoreči narodi naveličani avstrijske in nemške nadvlade ter so komaj čakali razpad cesarstva. Nemško govoreči Avstrijci so predstavljali komaj četrtrino celotnega prebivalstva, Madžari drugo četrtrino, kar dve petini pa je pripadalo slovanskim narodom. Slovencev je bilo znotraj cesarstva komaj dva odstotka, tako da je bil Slovenec komaj vsak petdeseti cesarjev podanik. Po končani prvi svetovni vojni so nekdanjo Avstro-Ogrsko razkosali, na zahodu je nastala Republika Avstrija, ponovno se je združila Poljska. Velik del ozemlja so vzeli Madžarom in ga pridružili Romuniji, nastala je nova Češkoslovaška republika. Južni Slovani nekdanjega cesarstva so se združili 29. oktobra 1918 v Državo Slovencev, Hrvatov in Srbov, ki se je 1. decembra 1918 s Kraljevino Srbijo, ki si je pred tem že priključila Kraljevino Črno Goro, združila v novo južnoslovansko državo Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev. Ta se je leta

1929 preimenovala v Kraljevino Jugoslavijo. Bivši avstro-ogrske državljani so bili na teritoriju nove SHS s srbske strani videni in obravnavani kot poraženci. Mnogim je bilo kmalu po združitvi žal, da so k tej novi kulturno in gospodarsko zelo raznoliki državi pristopili s takim navdušenjem. Slovencem, ki so s Primorci in Korošci izgubili tretjino ozemlja, so vsaj na delu, ki je pripadal SHS, jamčili jezikovne pravice, čeprav je državna ideologija na vse možne načine tiščala v poenotenje z ostalo državo.

Po velikih naporih slovenske delegacije in slovitega ameriškega znanstvenika srbskega rodu Mihajla Pupina se je Blejsko-Jeseniški kot priboril k novi državi. Bled je postal edino mondeno alpsko letovišče nove kraljevine. Mladi kralj Aleksander I. je leta 1922 od knezov Windischgrätzov odkupil njihovo graščino na Mlinem in jo preimenoval v Suvobor, po prvi bitki prve svetovne vojne na planoti Suvobor, v kateri je Srbom še uspelo premagati mnogo številčnejšo vojsko Avstro-Ogrske. Kraljici Mariji, sicer romunski princesi nemškega rodu, je bilo na Bledu še posebej všeč. Tu je hotela roditi svojega prvega otroka, kasnejšega kralja Petra II., a ji tega niso dovolili. Z zadnjimi močmi so jo z vlakom poslali v Beograd, da je bil prestolonaslednik v skladu z njihovim izročilom rojen na srbski zemlji. Za drugim sinom Tomislavom je tretjega otroka, princa Andreja, leta 1929 končno le smela roditi na Bledu.

Kraljeva družina je vsako poletje preživljala na Bledu. Spremljalo jih je politično vodstvo države ter vodilni gospodarstveniki in kulturniki tistega časa. Na Bledu je kralj sprejemal ugledne tuje goste, predvsem iz držav, ki so bile proti fašistični in nacistični politiki. Bled je doživel izjemen razvoj, obnovili in na novo so se gradili hoteli, okoli dvajset teniških igrišč, leta 1937 pa tudi igrišče za golf. Razvito je bilo nočno življenje, s plesno dvorano Kazina, igralnico in celo javno hišo. Vzpostavljen je bil tudi javni potniški promet; med Bledom in l. 1870 odprto železniško postajo Lesce – Bled je stekla redna avtobusna linija.

Po kraljevi nasilni smrti leta 1934 je prevzel oblast njegov bratranec knez Pavle z ženo Olgo, sicer grško princeso. Knezu Pavlu je z veliko truda in znanja uspevalo Jugoslavijo ohraniti neodvisno vse do aprila 1941, medtem ko je bila Avstrija že tri leta pod Hitlerjem. Bled je postal zatočišče tudi za mnoge judovske begunce; prihajali so predvsem iz Avstrije, Češkoslovaške in Madžarske. Med njimi pa je bila najbolj znana družina Hansa Kelsena, avtorja institucije ustavnega sodišča. Judje so se preko Italije na vse možne načine, predvsem pa s podkupninami, reševali pred nacizmom. Spomladi 1941 so bile v kontinentalni Evropi izven dosega fašizma, nacizma in komunizma svobodne le še štiri države: Švica, kjer je bil varno naložen denar z vseh strani, Švedska, ki je prodajala svoje odlično jeklo obema vojskujočima stranema, mala in uboga Grčija, ki je sama pregnala Mussolinijevo vojsko in Jugoslavija, ki ji je Hitler obljubljal, da jo bo pustili na miru, če se ne bo vmešala.

Britanski predsednik vlade Winston Churchill je izvedel, da bo kljub prijateljskemu sporazumu Hitler Sovjetsko zvezo vseeno napadel. Moskva po njegovem še ni bila

pripravljena, zato je bilo potrebno zakuhati stanje, da bi se ta napad vsaj preložil na kasneje. Po pristopu Jugoslavije k trojnemu paktu, s katerimi je knez Pavle mislil, da bo obdržal mir v deželi, je britanska obveščevalna služba po vsej državi, še posebej pa v Beogradu, sprovcirala ogromne demonstracije. Prišlo je do državnega udara, knez Pavle se je moral posloviti, na njegovo mesto pa so na hitro okronali komaj polnoletnega prestolonaslednika Petra II. Sporazum z Nemci je bil preklican. Razjarjeni Hitler je ukazal napasti Jugoslavijo in tako je Churchill uspelo napad na Sovjetsko zvezo prestaviti.

Nemška vojska do ruske zime ni uspela uresničiti svojih načrtov, kar je bilo na koncu usodno za izid druge svetovne vojne. Dne 6. aprila 1941 so Nemci s pomočjo Italijanov, Madžarov in Bolgarov napadli Jugoslavijo in jo na koncu razkosali na dvanajst različnih upravnih območij. Jugoslovanski del Slovenije je bil razdeljen med Italijane, Nemce in Madžare. V zgornjo Gorenjsko so najprej preko Rateč in z vlakom iz Podbrda v Bohinjsko Bistrico vstopili Italijani. Po treh tednih so se morali Italijani umakniti, celotni Gorenjski pa so zavladali Nemci. Predaja se je izvršila na Jesenicah.

Slika 1: Predaja oblasti Nemcem
(Vir: Štular, 1999)

Zgornji del Gorenjske je bila tako kot preostanek dežele priključen Koroški. Upravljali so jo iz Kranja, Radovljice in Bleda, ker je bila večina visokih nemških uradnikov nastanjena v zaplenjenih hotelih in vilah. Nekdanjo žensko kaznilnico v Begunjah je gestapo (nemška tajna policija) preuredil za svoje potrebe. V štirih letih okupacije je šlo skozi zapor okoli 12.000 ljudi, od katerih so jih 850 usmrtili kot talce. Vsa osebna

imena in priimki ter tudi krajevna imena so bili ponemčeni, prav tako so pregnali slovenske učitelje in jih nadomestili z nemškimi. Prebivalstvo so razdelili v več skupin. Menda so bili po izvršenih rasnih meritvah zelo presenečeni, ker so bili po njihovih izračunih Gorenjci 30 % bolj arijski od Avstrijcev. Duhovščino so začeli seliti na katoliško Hrvaško, učitelje z družinami pa v zasedeno Srbijo. V načrtu so imeli pregnati še več ostalih domačinov, še posebej premožnejših, ki se jim je izplačalo pobrati njihovo premoženje. Mlajše, za vojsko primerne fante, so vpoklicali v Wehrmacht, svojo redno vojsko, dekletom pa je bilo namenjeno prisilno delo. Ob prihodu Nemcev so bile trgovine še dobro založene, zato so nemški vojaki nakupovali vse po vrsti, ker je bila preskrba pri njih doma že racionalizirana na karte. Ena prvih sabotaž proti okupatorju je bila že junija 1941 na Bledu, ko je domača mladina preko noči izobesila slovenske zastave. Za večino mladih nemških vojakov je bil Bled namreč tudi prvo srečanje z luksuzom. Domači fantje iz premožnejših hotelirskih družin (npr. Molnarjevi) so večina obvladali zlomljeno nemščino, zato so se na začetku z nemškimi vojaki, ki so bili njihovi vrstniki, tudi družili, popivali in igrali karte pri čemer so jih menda tudi uspešno goljufali. A te navidezne idile je bilo zelo kmalu konec.

Slika 2: Trije esesovski vojni reporterji na Bledu
(Vir: 2Kronika, 2021)

1.2 Namen in cilj diplomske naloge

Namen diplomske naloge je, da pogleda na prelomne zgodovinske dogodke, ki so se odvijali v sredini sredini in drugi polovici 20. stoletja, s perspektive preprostega človeka, v konkretnem primeru mojih prednikov. S pomočjo svoje širše družine, sorodnikov in še zadnjih živih prič sem tako skušal tudi rešiti pred pozabo spomine na svoj rod, ki bodo nekoč utegnili zanimati zanamce.

1.3 Predvidene metode za doseganje ciljev diplomske naloge

- Intervjuji z zadnjimi pričami takratnega dogajanja
- Pisni in fotografski dokumenti
- Rojstne in mrliške knjige
- Znanstvena literatura

1.4 Predpostavke in omejitve

To zgodovino bom obvaroval pred ključno omejitvijo, na katero sem naletel sam, ko sem se odločil pisati diplomsko nalogo pri svojih petdesetih letih in ugotovil, da so že skoraj vsi direktno vpleteni mrtvi. Živi sta le še zadnja teta moje matere Pavla Malej, od katere sem v najinih pogovorih dobil neprecenljive informacije. Poleg ustnega izročila ter pisnega in slikovnega gradivo rodbine Malej je bila izjemno dober vir informacij tudi moja teta, očetova sestra Ivanka Hozjan (roj. Hribar). Od nje sem dobil podatke o starem očetu v obdobju pred vojno in do njegove smrti 1945 ter o stari mami Ivani Hribar, ki je sam tudi nisem poznal, saj je umrla še preden sta se moja mama in oče sploh spoznala .

V svoji raziskavi se bom tako osredotočil v glavnem na intervjuje, družinsko slikovno gradivo ter z dogodki povezano dokumentacijo, dosegljivo v knjižnici, na spletu in v ostalih medijih.

2 ZGODBA JANEZ (IVAN) FAJFAR

2.1 Z družino povezani dogodki v obdobju pred 1941

Janez Fajfar je bil rojen 29. novembra 1922 v Bodeščah pri Bledu kot drugi otrok staršema Jožefi, rojeni Koselj, in Francu Fajfarju. Starejši bratec je kmalu po rojstvu umrl, leta 1923 pa se je rodil še Franc. Ata Franc je bil kot trgovec z lesom v tistem obdobju zelo bogat. Zaposlenih je imel tudi do 40 ljudi. Okoli l. 1929 so mu nevoščljivi domačini žago preko noči požgali. Po tem dogodku se je Franc za družino preselil v Retnje in od tamkajšnjih nun vzeli v najem njihovo posestvo. Čez nekaj let so se iz Retenja preseli v Mozirje, kjer je sicer odličen posel Francu Fajfarju še bolj cvetel; bil je tako premožen, da naj bi imel celo svojega lastnega šoferja. A zgodba o neverjetnem uspehu se je v hipu obrnila na glavo, ko je družina zaradi nepremišljene poslovne poteze praktično čez noč bankrotirala in ostala brez vsega. Mami Jožefi je uspelo obdržati le kilogram masti, ki jo je zamenjala za vozovnice za vlak iz Mozirja do Lesc. Jožefina »dobra« sestra jim je odstopila »žgajnarco«, v kateri so imeli vsaj streho nad glavo. Krajše obdobje so živeli v nemogočih razmerah, kmalu pa so si le toliko opomogli, da so leta 1938 najeli manjše stanovanje v Ribnem pri Sodarju.

Oče Franc, ki je bil zelo pobožen, je pritiskal na Janeza, da bi odšel v semenišče v Ljubljano in postal duhovnik, saj je bil njihov daljni sorodnik znameniti ljubljanski nadškof Anton Bonaventura Jeglič. Janez pa je želel v vojaško šolo. Očeta Franca je s tem tako razjezil, da je na njem razbil »štokrle«. Kljub težkemu gmotnemu položaju so Janeza vpisali v meščansko šolo na Jesenicah. Z enako navihanim blejskim prijateljem in sošolcem sta skupaj sedela v prvi klopi. Ko je nekoč eden od njiju preveč glasno komentiral prepogibanje mlade in lepe redovnice, ki jih je poučevala, so oba izključili iz šole. Po tem nesrečnem dogodku mu je oče priskrbel vajeniško mesto pri avtomehaniku Kernerju na Bledu.

KRALJEVINA JUGOSLAVIJA
KRALJEVINA JUGOSLAVIJA

Državna *diška* meščanska
Državna *Jesenice* građanska
šola, vp. *Jesenice*
škola u *Jesenice*
Stev. vp. *13.*
Upisni br. *13.*

TAKSENA MARKA TAKSENA MARKA

LETNO IZPRIČEVALO — GODIŠNJE SVEDOCANSTVO

Fajfar Janez sin *Antona* *Fajfar*, rojen dne *29. novembra 1902* v *Jesenicah*, srez *Podgorica*, banovina *banovina*
harka, vere *rim. kat.*, je obiskoval v tej šoli v š. l. *1935/36* krat *prvi* put *prvi* a razred s sledečim uspehom:
razred s ovim uspehom:

Veronauk — Veronauka	<i>odlično</i>
Slovenski jezik — Slovenački jezik	<i>odlično</i>
Srbskohrvatski jezik — Srpskohrvatski jezik	<i>prav dobar</i>
Tuji jezik (<i>nemški</i>) — Strani jezik	<i>odlično</i>
Zemljepis — Zemljopis	<i>prav dobar</i>
Zgodovina — Istorija	<i>odlično</i>
Botanika in zoologija — Botanika i zoologija	<i>prav dobar</i>
Fizika — Fizika	<i>odlično</i>
Kemija z mineralogijom — Hemija s mineralogijom	<i>odlično</i>
Higijena — Higijena	<i>odlično</i>
Račun z enost. knjigovodstvom — Račun s ječnost. knjigovodstvom	<i>prav dobar</i>
Geometrija in geometrijsko risanje — Geometrija i geometrijsko crtanje	<i>odlično</i>
Prostoročno risanje — Slobodno crtanje	<i>prav dobar</i>
Petje — Pevanje	<i>odlično</i>
Telovadba — Gimnastika	<i>odlično</i>
Ročna dela — Ručni rad	<i>odlično</i>
Državlanski nauk — Nauka o pravu i dužnostima građana	<i>prav dobar</i>
Gospodinjstvo — Domaćinstvo	<i>prav dobar</i>

Neobvezni predmeti
Neobavezni predmeti

Vedenje *odlično*, pridnost *~*
Vladanje *~*, vrednoća *~*

Število zamujenih učnih ur: opravičenih *24*, neopravičenih *~*
Broj propuštenih časova: opravdanih *~*, neopravdanih *~*

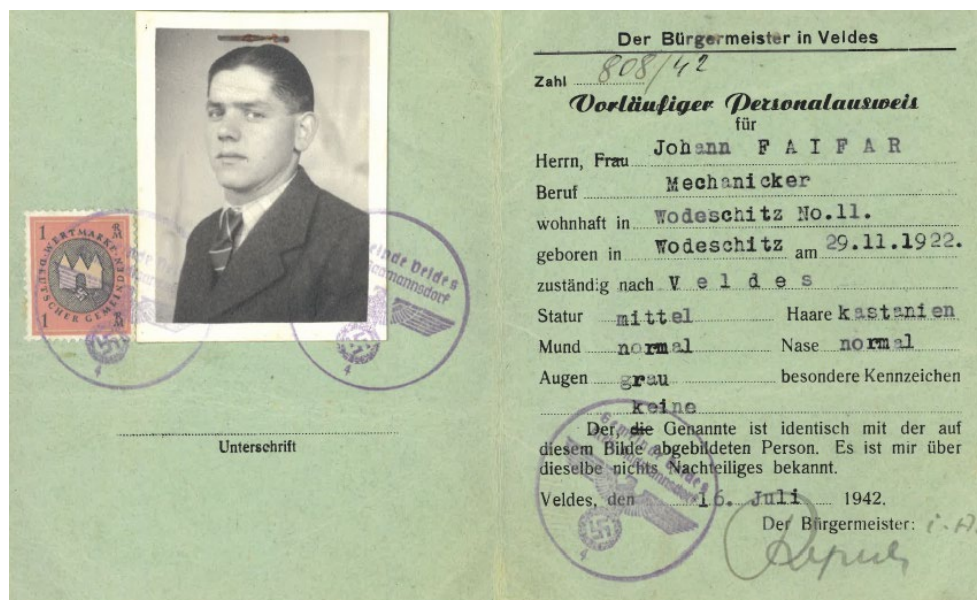
Učenec je *odličnim* uspehom izdelal *prvi* a razred.
Učenec je *~* uspehom svrši *~* razred.
V *Jesenicah* *28/6* 1936. Štev. delov. *285*.
Broj delov. *~*

Razrednik — Razredni starešina, *Jigon Ludmila*
Ravnatelj — Upravitelj, *Juspekar*

Slika 3: Spričevalo Janez Fajfar - Meščanska Šola Jesenice
(Lastni vir)

2.2 Čas nacistične okupacije 1941 – 1945

Leta 1942, ko je Hitler Gorenjsko in Štajersko in nekdanjo jugoslovansko Koroško priključil rajhu, so bili tudi slovenski fantje prisilno mobilizirani v Wehrmacht, redno nemško vojsko.

Slika 4: Začasna osebna izkaznica Janez Fajfar
(Lastni vir)

Mladi vojak Janez Fajfar je po začetnem vojaškem usposabljanju dobil dopust in lahko obiskal starše v Bodeščah. Ko so partizani izvedeli, da je doma, so prišli ponj, vendar jih je oče Franc pregovoril, naj ga rajši navidezno zajamejo, ko se bo po koncu dopusta vračal nazaj v enoto. Bližnjica iz Bodešč do železniške postaje v Radovljici poteka pod vasjo čez most preko Save Bohinjke in vzdolž desnega rečnega brega pod Jelovico. Po gozdovih te velike planote je bilo takrat že precej partizanov, zato so to pot Nemci označili za »Banditenweg« - pot banditov. Po navodilih Nemcev ne bi smel iti po njej, temveč bi moral naprej peš na Bled in od tam z avtobusom v Lesce. Čeprav je bilo tako dogovorjeno s partizani, so ga potem, ko so ga privedli v Cankarjev bataljon na Jelovici, najprej dlje časa zasliševali, nato pa mu naložili tridnevno nočno stražo. Po treh dneh brez spanja je zaradi utrujenosti na straži zaspal, pri čemer so ga zasačili in ga hoteli ustreliti, saj so to njegovo dejanje smatrali za izdajo. Gotove smrti ga je rešil kasnejši narodni heroj Anton Dežman - Tonček, ki je Janeza Fajfarja dobro poznal že od prej. Gestapo je avgusta leta 1943 od domačih izdajalcev izvedel, kje nad Žirovskim vrhom na Jelovici se zadržujejo partizani, med katerimi je bil tudi Janez, in jih nato 2. avgusta napadel. Bitka je trajala tri dni, v njej je 44 partizanov padlo, 95 pa so jih zajeli. Odpeljali so jih v gestapovski zapor v Begunjah, kjer so kasneje mnoge obsodili na ustrelitev.

Gruppenaufnahmen der bei der besprochenen Aktion gefangenen Banditen
Skupinske slike pri tej akciji ujetih banditov

Druck: NS-Gesamtdr. und Druckerei Kienast G. m. b. H., Zweigverlag Kienast 1742-43

Dem ist nicht zu helfen. ! der die Wahrheit nicht glauben will

Immer wieder behaupten die Banditen und Banditenhelfer, dass wir der Bevölkerung von Oberkrain nicht die Wahrheit sagen. So wird z. B. neuerdings der Inhalt der letzten Wandzeitung als erfunden bezeichnet.

Wir geben daher nachfolgend nochmals den Inhalt der Wandzeitung bekannt und führen ausserdem die Namen der gefangenen Banditen an.

Die Namen der erschossenen Banditen können nicht genannt werden, da ein Grossteil der Leichen nicht identifiziert werden konnte. Auf Grund der bisher durchgeführten Vernehmungen der Gefangenen wurde jedoch einwandfrei festgestellt, dass die Zahl der Toten wesentlich höher ist. Nun der Inhalt der Wandzeitung:

IN 14 TAGEN SIND WIR DA ALS DIE HERREN

war in der letzten Zeit die grosse Parolle der Banditen bei den Bauern, die sie nachts ausrauben, bei den Frauen, deren Männer sie gewaltsam verschleppten.

Aber wie und wohin sind sie gekommen? Als Räuber- und Mordbanden, zerfetzt, ausgehungert, ihre Anführer verflucht, verwundet, zerschlagen und vor allem ganz enttäuscht, wurden diese „Freiheitsbringer“ nach Vigan hinter Schloss und Riegel gebracht. Am Sairachberg bewiesen die deutschen Einsatzkräfte, dass die dummdreisten Behauptungen der Banditen, die deutsche Ordnung werde heute oder morgen verschwinden, nichts als Irreführung und Blendwerke sind.

Die Wirklichkeit zeigt folgendes: Vor drei Tagen wurden bei einem Einsatz am Sairachberg von der deutschen Polizei

44 BANDITEN GETÖTET, 93 GEFANGENGENOMMEN.

Nicht die deutsche Ordnung wurde getroffen, sondern ein bedeutender Teil kommunistischer Elemente, Räuber und Mörder aus dem Pöllander-Tal.

Die deutsche Macht und Ordnung steht ungebrochen!

Wer gegen sie anrennt, zerschellt an ihr!

Liste der Banditen, welche beim Grossanmarsch vom 2.—4. 8. 1943 am Sairachberg gefangen wurden:

Seznam banditov, ki so bili v boju od 2.—4. 8. 1943 na Sairach-hribu ujeti:

1. Arch Matthias aus Krainburg
2. Benediktisch Josef aus Eisern
3. Berce Ludmilla aus Kerschdorf
4. Berce Maria aus Laak
5. Berce Rudolf aus Kropp
6. Beuk Franz aus Podjelovo Brdo
7. Blasek Nikolaus aus Laak
8. Bohner Anton aus Godeschitz bei Laak
9. Buchorisch Matthias aus Wart
10. Bogataj Alois aus Kopatschnitz
11. Bogataj Anton aus Kopatschnitz
12. Böhm Ferdinand aus Woch. Feistritz
13. Boschtjantschich Anton aus Lukowitz
14. Dolenz Anton aus Laak
15. Perjan Matthias aus Wodeschitz
16. Fortuna Anton aus Seestrasa
17. Fröhlich Johann aus Zellach
18. Gaber Rudolf aus Lackenwald
19. Gasperin Johann aus Hart
20. Gutmann Josef aus Lees
21. Heletz Rudolf a. Schwarzendorf
22. Hodaik Andreas aus Mitterdorf
23. Jolantsch Anton aus Kropp
24. Kemperle Ludwig aus Podlong
25. Kenda Stanislaus aus Podlong
26. Klumenschich Leopold aus Wart
27. Kopatsch Max aus Malnitz
28. Koson Nikolaus aus Eisern
29. Koscholina Josef aus Godeschitz
30. Kovatsch Albert aus Selsach
31. Kreger Jakob aus St. Veit/Sawe
32. Kuscher Stanislaus aus Klagenfurt
33. Lampitsch Stanislaus aus St. Veit/Deor
34. Lotritsch Johann aus Jamnik
35. Lotitschschkar Julia aus Ladja
36. Luschan Paul aus Wart
37. Lusner Felix aus Krainburg
38. Malten Vinzenz aus Klagenfurt
39. Mal Franz aus Karner-Vellach
40. Malovschich Alois aus Alt-Ositz
41. Markel Josef aus Eisern
42. Markusch Wilhelm aus Laak
43. Mohrtisch Franz aus Deutsch.
44. Nant Ladislav aus Hart-Rotwinklern
45. Otrupa Brigitte aus Zwischenwässern
46. Otscher Rudolf aus Klagenfurt
47. Owen Richard engl. Kriegsgefang.
48. Pekowetz Peter aus Mitterdorf
49. Pesjak Franz aus Assling
50. Peterel Josef aus Deutsch.
51. Petrasch Leon aus Assling
52. Pevce Stanislaus aus Laak
53. Pfeifer Johann aus Wodeschitz
54. Fototschik Johann aus Fragant b. Malnitz Kr.
55. Praprotnik Marjan aus St. Veit-Poljane
56. Presel Anton aus Deutsch.
57. Primoschitz Anton aus Laak
58. Primoschitz Josef aus Laak
59. Priester Gertrude aus Poljuka
60. Raunik Johann aus Wittnach
61. Raunik Viktor aus Woch. Feistritz
62. Rebel Johann aus Grandorf
63. Relel Alois aus Laak
64. Rewen Justin aus Wart
65. Ring Paul aus Krainburg
66. Sawerl Johann aus Jama b. Krainburg
67. Savrechnik Anton aus Unterpinitz
68. Supan Josef aus Kropp
69. Supanek Branko aus Krainburg
70. Suschik Albin aus Brod i. d. Wocheln
71. Suschik Anna aus Eisern-Jesenovec
72. Schabert Viktor aus Kropp
73. Schinkl Johann aus Eisern
74. Scholer Franz aus Kropp
75. Schuler Martin aus Wittnach
76. Schwab Franz aus Woch. Feistritz
77. Stuller Josef aus Assling
78. Trampusch Josef aus Ladja
79. Trampusch Roman aus Görschach b. Zwischenwässern
80. Wutte Raimund aus Präval
81. Tscharnann Johann aus Zauchen
82. Traven Bartholomäus aus Repne
83. Triller Paul aus Dörfen
84. Tschemescher Stanislaus aus Deutsch.
85. Tuschek Peter aus Deutsch.
86. Zwetok Alois aus Mitterdorf
87. Sturm Valentin aus Podlong
88. Gasperin Franz aus Althammer
89. Arch Anton aus Kerschdorf
90. Schostar Matthias aus Hl. Geist
91. Toni Albin aus Mautschich
92. Replne Josef aus Feld
93. Klumenschich Matthias aus Alt-Ositz.

Die unter Nr. 87 — 93 Angeführten, wurden während des Kampfes tödlich verwundet und sind kurz nach ihrer Gefangennahme ihren Verwundungen erlegen. Pod št. 87 — 93 navedeni, so bili v boju smrtno nevarno ranjeni in so takoj po zajetju, zadobljenim ranam podlegli.

Ni pomoči onemu, ! ki noče verjeti resnice

Vedno znova trdijo banditi in banditski pomagači, da prebivalstvu Gorenjske ne povemo resnice. Tako n. pr. ponovno označujejo vsebino zadnjega stenskega časopisa kot izmišljeno.

Zato v sledečem še enkrat ponovimo vsebino stenskega časopisa ter navedemo razen tega imena ujetih banditov.

Imena ubitih banditov ne moremo navesti, ker večjega dela mrličev ni bilo mogoče identificirati. Na podlagi do sedaj izvedenih zaslišanij ujetnikov pa je bilo nedvomno ugotovljeno, da je število mrtvih bistveno višje.

Sedaj vsebina stenskega časopisa:

V 14 DNEH SMO TU KOT GOSPODARJI

je bilo v zadnjem času veliko geslo banditov pri kmetih, katere so ponoči izropali, pri ženah, katerih može so siloma odvlekli.

Toda kako in kam so prišli? Kot roparske in morilske tolpe, razcapani, sestrđani, preklinjajoči svoje vodje, ranjeni, razbiti in pred vsem popolnoma razočarani, so bili pripeljani ti „prinašaleci svobode“ v Vigan za kaznišne zapale.

Na Sairach-hribu so dokazale nemške posadne moči, da niso bedasto-predrne trditve banditov, da bo nemški red danes ali jutri izginil, ničesar drugega kakor zapeljave in zaslepitve.

Stvarnost kaže sledeče: Pred tremi dnevi je bilo pri nekem spopadu na Sairach-hribu od nemške policije

44 BANDITOV UBITIH, 93 UJETIH.

Zadet ni bil nemški red, temveč znaten del komunističnih elementov, roparjev in morilcev iz Pöllander-doline.

Nemška moč in nemški red drži!

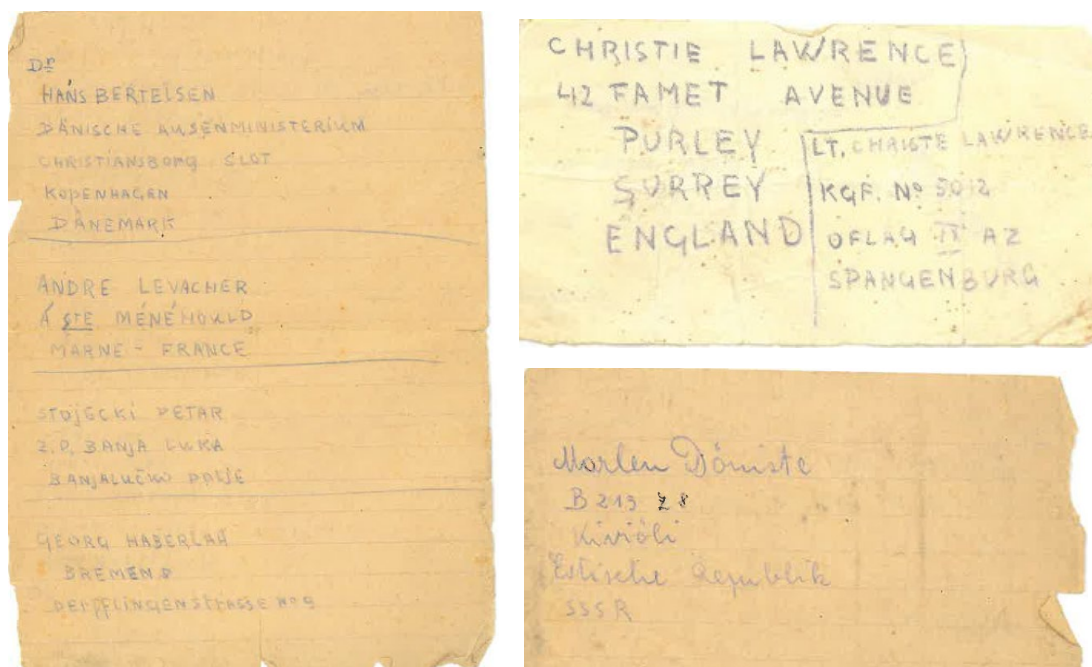
Kdor se tej moči in temu redu zoperstavi, bo uničen!

Slika 5: Takrat objavljen dokument o zajetih banditih (Janez št. 53)

(Lastni vir)

Poleg Janeza in ostalih domačih fantov je bil zajet tu pilot strmoglavljenega letala RAF-a. V Begunjah je menda je ostal živ predvsem po zaslugi svojega očeta Franca, ki je z večjo količino žganja pri gestapu izposloval, da mu sina niso ubili ... Janeza so poslali v zapor v Celovec in od tam v vojaški zapor v mestu Torgau pri Leipzigu. V

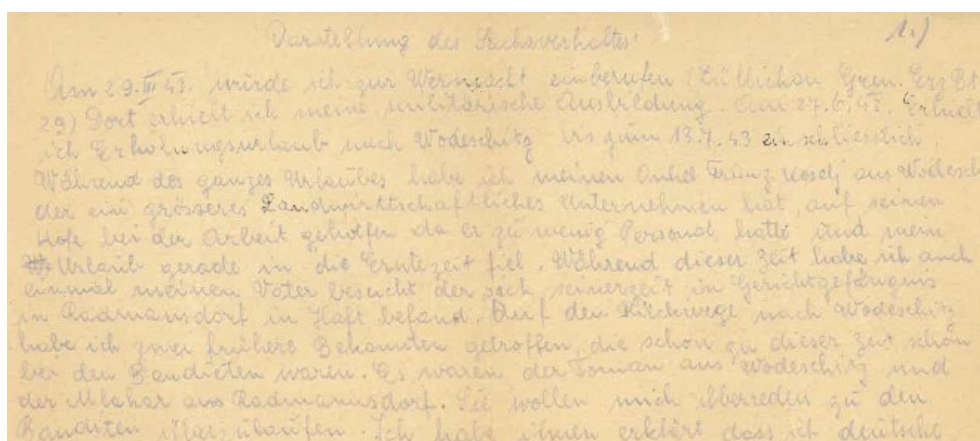
Torgauu je dal namreč Hitler postaviti poseben zapor za nemške dezerterje in ostale, ki se niso strinjali z njegovo politiko, tja pa so iz Berlina proti koncu vojne premestili tudi vrhovno vojaško sodišče. V zaporu so bili dezerterji prisilno mobiliziranih pripadnikov različnih narodov iz zasedenih nemških ozemelj, Luksemburžani, Belgijci, Alzacijci iz Francije pa tudi Poljaki, Čehi in Rusi. Janez se je še posebej spoprijateljil s Josefom Schumanom, francoskim judovskim tovarnarjem, ki so ga Rommlove enote zajele v Tunisu. Na žalost je postal eden tistih, ki vojne ni preživel, spomin nanj pa se je ohranil v Janezovi družini. Josef Schumann je pred odhodom na morišče izročil Janezu platinasti pečatni prstan s svojimi inicialkami in ga prosil, naj ga po vojni izroči družini. Vsa leta do konca vojne je Janez ta prstan skrbno varoval in pri sebi skrival skupaj s Schumannovim naslovom v Parizu. Takoj po vojni je poslal pismo nanj. Vendar ni nikoli prejel odgovora, saj so zelo verjetno med vojno pobili vso družino Schumann.

Slika 6: Naslovi sojetnikov iz Torgaua
(Lastni vir)

*Slika 7: Pečatni prstan Josef Schumann
(Lastni vir)*

*Slika 8: Izsek originalne pritožbe Janeza, Nemškemu sodišču v Torgau
(Lastni vir)*

Po večkratnem, dolgemu zasliševanju in kljub alibiju, da so ga ugrabili partizani, je bil vseeno obdolžen veleizdaje in obsojen na smrt obglavljanja z giljotino. V noči pred izvršitvijo sodbe je kot 21 let star fant čez noč popolnoma osivel. Naslednji dan pa je izvedel, da so mu kazen spremenili v dosmrtno ječo. Oproščen je bil že prej, a mu tega seveda niso povedali. S kazenskim bataljonom je bil poslan na vzhodno fronto v Rusijo. Štartali so v Königsbergu, današnjem ruskem Kaliningradu ob Baltskem morju, in se skozi nekdanje baltske republike prebijali proti severu. Kaznjenci, kot je bil Janez, so morali hoditi v prednjih vrstah, da bi ob napadih Rdeča armada najprej pobila njih. Nekje v Estoniji je ušel in se skril v jasli neke kmetije, kjer so ga kmalu našli rdečearmejci. Skromno znanje ruščine, pridobljeno v zaporu, mu je rešilo

življenje, saj so mu verjeli, da je bil v Jugoslaviji partizan in bil med bitko zajet s strani Nemcev. V sovjetskem vojnem ujetništvu so ga začeli klicati Ivan, kar se ga je držalo do konca življenja. Poslali so ga v rudnik - dnevni kop skrila pri mestu Kothla Järve v Estoniji. Kamnino so mleli in iz nje stiskali nafto, saj je je takrat že zelo primanjkovalo. Vozil je kamion, ki je imel pogon na drva (parni stroj). Tam se je sprijateljil s paznikom Serjožem, prav tako mladim sovjetskim vojakom. Poleg skrila sta začela prevažati tudi razna živila, kot na primer sladkor. Čeprav je bil tovor vedno strogo zapečaten (da ne bi kdo kaj odtujil), so ju vrstniško zavezništvo, iznajdljivost in mladostni pogum napeljali, da sta s svedrom prevrtala leseno dno kesona, pod luknjo nastavila vrečko in vanj nasula kak kilogram sladkorja še za svoje lastne potrebe. S Serjožem sta se kot mlada fanta rada ozirala za tamkajšnjimi dekleti, kilogram sladkorja pa je zelo pripomogel k njihovi prijaznosti. Ivan se je naučil tudi nekaj estonsčine, med drugim stavek »Kam pa kam, lepa gospodična?«, kar mu v odnosih z domačim prebivalstvom prav gotovo ni škodilo. V Estoniji je namreč Rdeča armada pobila večino odraslih moških, tako da so jih družine pokopavale kar pred domovi.

2.3 Povojni čas do razpada skupne države

Jeseni 1945 so ga Sovjeti izpustili iz vojnega ujetništva. Po več mesecih se mu je peš, z vozovi, vlaki ipd. uspelo prebiti v domovino, v domače Bodešče. Z železniške postaje v Radovljici se je do doma podal po isti poti za Savo. Na bodeškem mostu je srečal očeta, ki svojega sina ni prepoznal. Oče je predvideval, da je srečal nekega »skrivača« in mu zabrusil, da bi ga najraje vrgel v Savo. Rekel mu je, da je vojna zaradi takih kot je on trajala še dlje in da zato ni nazaj domov tudi njegovega sina. Ivan mu je odvrnil, da je njegov sin. Ko sta prišla domov, ga je mati takoj spoznala. Doma ga je pričakal tudi fizično popolnoma izčrpan brat Franc, ki se je malo pred tem vrnil iz prisilnega dela in nemških taborišč in je tehtal komaj 35 kilogramov.

Ko si je Ivan nekoliko opomogel od vojne, se je zaposlil kot avtomehanik. Kmalu za tem pa je bil vpoklican v Jugoslovansko ljudsko armado (JLA) v Karlovec.

Pred Informbirojem je bilo v JLA na pomembnih položajih veliko sovjetskih poveljnikov. Zaradi znanja ruščine je bil Ivan dodeljen starejšemu sovjetskemu generalu kot osebni voznik. Spoprijateljil se je z njegovo precej mlajšo ženo in ko so se sovjetski kadri po Informbiroju morali posloviti, ju je moral odpeljati na železniško postajo v Zagreb, od koder sta se vrnila v Sovjetsko zvezo. Na tej zadnji vožnji so Ivanu in generalovi ženi vso pot tekle solze.

Po odsluženem vojaškemu roku se je vrnil domov v Bodešče in se zaposlil na avtomehaničnem servisu na Bledu, ki je bil poleg Olipove vile (danes dom upokojencev) nasproti takratne gostilne Pri šlosarju. Z leti je avtomehanično delavnico prevzelo podjetje Transturist iz Škofje Loke (kasnejši Alpetour). Sredi 60. so odprli nove moderne delavnice in garaže na Ribenski cesti na Bledu, ki so služile tudi za

popravila in vzdrževanje njihovega voznega parka (avtobusi in tovornjaki). Zaradi svoje hudomušne narave in znanja jezikov je postal izjemno priljubljen mehanik. Bil je specialist za fičke, znan pa je bil tudi po tem, da je znal popraviti zahtevnejše avtomobile tujih znamk in po potrebi tudi kar sam narediti kakšen rezerven del vozila (celo zobnik).

Slika 9: Ivan Fajfar pred starimi delavnicami
(Lastni vir)

Slika 10: Ivan Fajfar v akciji
(Lastni vir)

Tito je bil večkrat na Bledu, kjer je ponavadi v novo zgrajeni Vili Bled nastanil svoje goste iz neuvrščenih (etiopski cesar Haile Selassie, indijski predsednik Jawaharlal Nehru, egiptovski predsednik Gamal Abdel Nasser, indonezijski predsednik Sukarno, šrilanška predsednica S. Bandaranaike, in voditelji vzhodnoevropskih socialističnih držav, kot Nikita Hruščov, Nicolae Ceaucescu, Todor Živkov, Janos Kadar, Walter Ulbricht in drugi). Titov vozni park, ki je na ogled v Tehničnem muzeju v Bistri, je sestavljen iz britanskih, ameriških in sovjetskih limuzin, za katere je bilo skoraj nemogoče dobiti rezervne dele, tako da je Ivan nekajkrat popravil tudi Titove avte. Da pa so ti avti prišli do njega, je bila zaslužna Urška, Ivanova svakinja oziroma sestra moje stare mame Marije. Urška je bila namreč glavna sobarica v Titovi rezidenci na Brionih.

Kasneje je nekajkrat zaprosil za dovoljenje za zasebno avtomehanično delavnico, a mu je bila vloga vsakič zavrnjena z razlago, da v kraju za to ni potrebe. Čeprav uradno

ni imel obrti, je vse popoldneve in vikende delal v domači garaži ter bil na razpolago vsem in ob vsaki uri. Še posebej so ga cenili pripadniki ljudske milice, kar mu je, rednemu gostu blejskih lokalov, dostikrat prišlo prav. Znan je bil po tem, da je vse svoje stranke (»od cigana do ministra«) obravnaval popolnoma enakovredno. V mehanični delavnici je bil mentor mnogim kasnejšim avtomehanikom in vsi so se ga radi spominjali ter se smejali njegovim »probam«, preizkusnim vožnjam. Še posebej je imel rad kmečke fante iz okoliških vasi, ki so znali prijeti za delo. Tudi sosedovi fantje so mu vsako popoldne radi pomagali, saj v bilo v Fajfarjevi garaži vse prej kot dolgočasno, pa še kaj so lahko zaslužili. Lastna sinova pa nista kazala interesa. Kljub temu ju je dostikrat zbudil sredi noči, da sta pri popravilu držala luč in po ulici porivala avto. Delo z njim je bilo zanimivo tudi zaradi njegovih tehničnih rešitev in diagnostike, saj je npr. poslušal motor z izvijačem in znal narediti jermen iz najlonske nogavice,. Vajenec Stanko je povedal, da so si včasih za malico pekli jajca, in to kar na odrezanih pločevinkah od motornega olja. Motorne svečke je najrajši grel v kakšni novi in težko prisluženi posodi svoje žene, da jo je kasneje lahko samo še vrgla v smeti. Po srcu je bil zelo dober človek, odlikoval pa ga je tudi velik posluh za revne ljudi. Nikoli mi pozabil, da je šel v življenju tudi sam čez številne stiske in če se je le dalo, sta oba z ženo pomagala: najsi bo Romom ali prvim delavcem na začasnem delu iz drugih republik ali pa ljudem, na katere novi režim ni gledal z naklonjenostjo.

V zvezi s tem je dovolj zgovorna tudi zgodba o njegovem poznejšem svaku Jakobu Tavčarju. Tega fanta je mati od strahu, da ga ne bi odpeljali Nemci ali partizani, ves čas vojne skrivala v omari v vili Sokol na Bledu. V svojem ujetništvu ga je držala še več let po osvoboditvi in mu vmes spretno lagala, da vojna še traja. Nekega dne je Jakobu prekipelo, razbil je omaro in šel ven iz hiše, njegova mati pa je skočila v jezero in naredila samomor. Zaradi vseh let, preživetih v temi, je bil popolnoma bled in brez pigmenta. Pri svojih dopolnjenih tridesetih letih se je znašel v izredno nevhvaležnem položaju, saj je bil brez kakršnega koli znanja, dodatno pa še povsod nezaželen zaradi medvojnega skrivanja, ko ga je pod svoje okrilje vzel Ivan in ga izučil za avtomehanika. Pri njem doma je tudi spoznal Marijino sestro Ivanko, ki je z nezakonskim sinom živela pri Fajfarjevih. Kmalu sta se poročila; Jakob je otroka vzel za svojega in po poroki s svojo novo družino celo še nekaj časa živel v kletni sobi pri svojem mojstru ...

Čas, ki ga je Ivan preživel v sovjetskem ujetništvu, ga je fizično utrdil, tako da ni poznal ne mraza ne vlage. Dostikrat je med popravilom avtov stal do gležnjev v podtalnici, ki je vdrla v kanal, za pusta našemljen v gusarja, pa je sredi zime tri dni hodil naokrog kar bos.

Ivan ni bil ne politično ne versko opredeljen, bil pa je, enako kot žena Marija, zelo socialen in je vedno vsakomur priskočil na pomoč. Od hiše nihče in nikdar ni šel praznih rok. Nekoč, ko je bil židane volje, so ga vseeno vključili v Zvezo komunistov Slovenije. Ko pa so ga zasliševali, zakaj je hči na velikonočno nedeljo nesla bolni

sosedi v cerkev košaro k žegnu, se je razjezil in jim knjižico vrnil. Tega seveda niso pozabili in zato Ivanu ob koncu leta zaračunali vse manjkajoče orodje v delavnici, tako da je od decembrske plače dobil bolj malo ...

2.4 Zgodbe / Prigode

2.4.1 Zgodba 1 (Brko)

Pri gradnji nove hiše je pomagal tudi Brko, ki je bil eden prvih delavskih migrantov iz Bosne. Bil je zelo reven, doma je imel ženo in več hčera. Ivan mu je poklonil ene od svojih dvojnih hlač. Ko se je naslednjo pomlad Brko vrnil, je Fajfarjevim prinesel velik čilim, bosansko preprogo, ki so jo čez zimo v zahvalo stkale njegova žena in hčere.

2.4.2 Zgodba 2 (Narod gospodov)

Gostom je bilo na Bledu in pri Fajfarjevih tako všeč, da so pogosto naslednje leto s seboj pripeljali še sorodnike in prijatelje. Tako je Fritz, takrat najljubši gost, s seboj pripeljal še sinova taščo in tasta Paula. Z Ivanom so sedeli za mizo in se ob kozarčku pogovarjali tudi o vojni, saj so pripadali isti generaciji. Paul je kar naenkrat izjavil: »Ampak mi Nemci smo še vedno narod gospodov!«. Ivan ga je kot edinega gosta v vseh letih nemudoma vrgel iz hiše in ga pospremil z besedami: »Ven! Še predobro vem, kakšen narod gospodov ste bili!« Fritzu je bilo pred Ivanom neskončno nerodno zaradi tega incidenta, a ker sta bila oba pametna in zrela človeka, ta pripetljaj ni ogrozilo njunega prijateljstva..

2.4.3 Zgodba 3 (Plača)

Prvo plačo so Ivanu pobrali pri kartah lokalni prevaranti. Od tistega trenutka naprej je vsako plačo dal Mariji, za svoje potrebe pa si je denar prislužil z napitninami in s popoldanskim delom v domači garaži. Zaradi vojne se ni zdravstveno nikdar popolnoma opomogel, pa tudi precej vseeno mu je bilo za lastno zdravje. Zavedal se je, da ne bo dočakal visoke starosti, zato je življenje zajemal z veliko žlico. Tudi do denarja ni imel odnosa: rad ga je posojal naokoli, ob večerih pa pustil svoje delavske hlače ženi in otrokom, da so mu lahko izpraznili žepe, polne različnih valut,. Mariji je pripadal papirnati denar, otroci pa so si med sabo pravično razdelili drobiž in ga dali vsak v svoj hranilnik. Iz tega izkupička si je sin Peter kupil smuči, s katerimi je na začetku spal, gramofon pa so si kupili skupaj vsi trije otroci.

2.4.4 Zgodba 4 (Pištola)

Kot vojni plen in kot je bilo takrat običajno, je imel tudi Ivan pištolo. Ko se je nekega dne doma v Ribnem bahal in šopiril z njo, ni preveril, ali je pištola nabita. Tako je po nesreči ustrelil skozi okno ravno v času, ko so domači otroci hodili od verouka. Z malo

smole bi lahko povzročil tragedijo. Marija je bila vsa iz sebe, zato se je moral Ivan pištolo takoj znebiti. Kot posledica tega dogodka niti otroci niti vnuki doma nismo smeli imeti orožja niti kot igrače. Če smo ga slučajno dobili v dar, je takoj romalo v smeti.

3 ZGODBA FRANC FAJFAR

Franc Fajfar, rojen 4. decembra 1923 kot tretji otrok staršema Jožefi (rojeni Koselj) in Francu Fajfarju, je bil Ivanov mlajši brat. Franc je bil vajenec pri železnicah. V aprilu 1942 so ga na Jesenicah na železniški postaji zajeli nemški policaji, ker naj bi širil propagando Osvobodilne fronte. Najprej so ga odvedli v Celovec in nato v Beljak, od tam pa v koncentracijsko taborišče Dachau. Po enem letu v Dachau so ga premestili v delovno taborišče v severnonemškem mestu Sachsenhausen, kjer je kot prisilni delavec delal v tovarni letal. Tam se je spoprijateljil z nemški paznikom Edmundom Grüningom, ki je sestradanim zapornikom skrivoma pomagal s kakim krompirjem. V strahu, da bi jih zajela prodirajoča Rdeča armada, so Nemci taborišča na vzhodu začeli prazniti in taboriščnike gnati peš proti zahodnim zaveznikom. Tega »pohod smrti« mnogi niso preživeli. Tudi Franc ga ne bi, če ga utrujenega in zbolelega za tuberkulozo ne bi rešil sojetnik, Ukrajinec Simon Buvaka, s katerim sta se kasneje po vojni s pomočjo Rdečega križa še enkrat srečala. Domov je prišel konec avgusta 1945, oblečen v taboriščno obleko in popolnoma shiran. Po nekaj dneh so ga poslali v bolnišnico za pljučne bolezni na Golnik, kjer so mu pripisali zdravilo gramicin. Potreboval naj bi 24 gramov tega zdravila, bilo pa je tako drago, da so zanj prodajali cele kmetije. Družina je bila revna in Franc je bil dejansko obsojen na počasno in mučno smrt.

Nekega dne, ko je mati doma pred hišo jokala, je prišel mimo »frentar« in jo vprašal, zakaj joka. Odgovorila je, da ji sin umira za tuberkulozo in da nič ne je. Svetoval ji je, naj vzame lončeno posodo nariba pol kilograma hrena in ga zmeša z litrom medu in to za 48 ur zakoplje v zemljo. Zagotovil ji je, da bo bolnik ozdravel, če bo vsak dan zaužil eno žličko te mešanice. Mama je to »zdravilo« takoj pripravila in Franc je resnično začel kmalu pridobivati na teži. Ko se je vrnil na Golnik na pregled, niso mogli verjeti svojim očem in si tudi sami zapisali recept.

S pomočjo Rdečega križa je po vojni našel tudi dobrotnika iz taborišča, Edmunda Grüninga, ki je na to dolga leta z družino dopustoval pri Francu v Bodeščah pri Bledu.

Slika 11: Original hlače Franca Fajfarja iz Dachaua (levo), Franc (sredina), Original slika iz osebne zbirke Franca (desno)
(Lastni vir)

3.1 Zgodbe / Prigode

3.1.1 Zgodba 1 (Pasja mast)

Franco je rad pripovedoval še eno zanimivo zgodbo o svojem zdravljenju, in sicer o pasji masti. Recept naj bi mu zaupal mimoidoči Rom, zanj pa so v vasi potem na skrivaj ubili nekega psa in iz njega skuhali mast. Franco je pri svojem zdravljenju uporabljal tudi to.

4 ZGODBA KAREL HRIBAR & IVANA HRIBAR

Na žalost nimam prav veliko podatkov o zgodovini svoje družine Hribar, saj je bil moj oče Drago bolj molčeč, jaz pa se v mladih letih tudi nisem kaj dosti zanimalo. za to. Poleg tega tudi ni ostalo veliko slikovnega gradiva in dokumentov, zato bo to poglavje o rodbini Hribar precej krajše in bo združeno v eno.

4.1 Z družino povezani dogodki v obdobju pred 1941

Moj stari oče, ki ga nisem nikoli poznal, je bil Karel Hribar, se je rodil 13. oktobra 1913 na Bledu. Po poklicu je bil krojač, a je večino svojega delovnega življenja delal v železarni na Jesenicah. Vsak dan je peš prehodil kakih dvajset kilometrov čez Hom in preko Blejske Dobrave, da je prišel na delo na Jesenice.

Moja stara mama, ki je na žalost tudi nisem nikoli poznal, je bila Ivana Urh, rojena 5. marca 1907 na Spodnjem Otoku. Pred vojno je delala kot perica v hotelu Petran na Bledu.

Slika 12: Karol Hribar (levo) in Ivana Hribar (desno)
(Lastni vir)

4.2 Čas nacistične okupacije 1941 – 1945

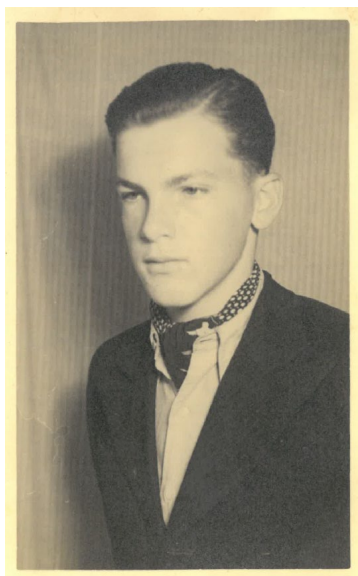
Železarna je obratovala tudi med drugo svetovno vojno, saj je bil nemški okupator zelo zainteresiran za odlično jeseniško jeklo. Karel je v tovarni delal vse do aprila leta 1945, ko so ga nekega dne zvečer partizani mobilizirali za boje za Trst. Nekateri premožni Blejci so vedeli o tem že prej in se pravočasno poskrili. Karla so odpeljali od doma in ga zadrževali nekje nad Bohinjsko Belo. Vse to se je zgodilo tako naglo, da se ni uspel niti preobleči. Žena Ivana mu je kasneje prinesla suknjič. V obupu je partizanom ponujala dva prašiča, da bi ga kot družinskega očeta pustili doma, vendar zaman.

Iz Bohinjske Bele so ga premestili na Opčine, kjer je sodeloval v bitki za Trst. To je bila njegova zadnja pot, saj je bil tam med spopadom, zadet v glavo, podlegel ranam. Novico o njegovi smrti je družini sporočil sosed Jaka Vovk, s katerim sta bila skupaj mobilizirana. Žena Ivana se je z majhnim sinom – mojim, komaj triletnim očetom Dragom - odpravila v Trst, da bi ga pripeljala domov in ga dostojno pokopala. Na žalost njegovih posmrtnih ostankov ni našla. Ivana med vojno ni bila zaposlena, saj je morala skrbeti za dva otroke, kasneje pa še za sina Janeza, ki je prišel na svet leta 1951.

*Slika 13: Parizanska grobova Karola in Miha na Blejskem pokopališču
(Lastni vir)*

Moj stric Miha Urh, rojen leta 1926, je bil prvi in predzakonski otrok Ivane Urh. Leta 1942 se je prostovoljno pridružil partizanom, star komaj šestnajst let. Včlanjen je bil tudi v sokolsko društvo, saj je bil odličen športnik, predvsem izvrsten smučar. V boj je šel skupaj s prijatelji Leopoldom Pernušem (po domače Lovčevim Poldom), Darkom Hribarjem in Borutom Rusom, kasnejšim uglednim blejskim zdravnikom. Njegovi trije prijatelji so vojno preživeli, Miha pa je bil leta 1944 v eni izmed bitk v Kočevskem Rogu ranjen v trebuh in je kasneje umrl v partizanski bolnišnici.

*Slika 14: Miha Urh (levo) in Hribarjeva domačija (desno)
(Lastni vir)*

4.3 Povojni čas do razpada skupne države

Ivana je po vojni z otrokoma ostala sama. Preživljala se je s skromno pokojnino, ki je znašala borih 11 dinarjev, medtem ko je bila v tistem času povprečna plača v takratni Jugoslaviji med 1000 in 2000 dinarji. Njena sestra Marija ji je finančno pomagala, da si je kupila nekaj krav, s katerimi je lahko začela snovati majhno kmetijo. Najemala je sosednje travnike in pašnike, prodajala mleko, redila prašiče in kokoši, imeli pa so tudi psa in mačke. Redili so štiri prašiče, dva zase in dva za prodajo, od katerih sta morala biti dva nastanjena v drvarnici, saj v hlevu ni bilo dovolj prostora. Že tako obubožani vojni vdovi z dvema otrokoma je nekoč neznanec prašiča v drvarnici ponoči zastrupil, tako da ju je našla poginjena.

Njena sestra Marija Urh se je v zrelih letih poročila z Gabrom, znamenitim portirjem v Grand hotelu Toplice. Ker je bil finančno bolje situiran, sta z ženo lahko pomagala Ivani in njenima otrokoma. Kljub težkemu življenju so ostali optimistični in med seboj povezani. Ivanina hči Ivanka, moja teta, si je denar že zelo zgodaj služila sama. Na

Jelovici je nabirala borovnice in maline, po hišah odjemalcem nosila mleko, nabirala travniško cvetje ter prodajala šopke in še kaj bi se našlo. Ivanka si je z zaslužkom od sosedov, kamor je nosila mleko, kupila čistokrvnega nemškega ovčarja in mu dala ime Fes. Drago je hodil v osnovno šolo na Bledu, hkrati pa si je tudi že kot osnovnošolec služil denar s priložnostnimi deli, pomagal pri gradnji hiš, kosil travo. Ivanka se je poročila leta 1962 in je v zakonu že več kot šest desetletij. Mati Ivana je umrla decembra 1964, njen sin, moj oče Drago, pa se je mesec dni kasneje poročil z ženo Francko. Junija leta 1965 se jima je rodila hči Anita, moja polsestra. Francka je kmalu po Anitinem rojstvu zbolela za levkemijo in komaj 25 let stara podlegla bolezni. V tistem času je Drago delal v tovarni Veriga v Lescah. Njihov pes, nemški ovčar z rodovnikom po imenu Fes, ki ga je teta Ivanka kupila pri sosedih, ga je vsak dan čakal pri glavni cesti in ga pospremil domov. Ta prizor mu je ostal v spominu kot simbol zvestobe in topline v času, ko je življenje zahtevalo veliko odrekanih.

4.4 Zgodbe / Prigode

4.4.1 Zgodba 1 (Opeka)

Ena od zanimivih zgodb je ta, da še preden je Drago spoznal svojo bodočo ženo Meto, mojo mati, je za Fajfarjevo hišo s samokolnico vozil opeko za zidavo.

4.4.2 Zgodba 2 (Kokoš)

Mama Ivana je nekoč neki znanki na up prodala kokoš. Od tistega dne naprej je ni bilo več na spregled. Hči Ivanka, ki je redno hodila k maši, je med obredom zagledala to gospo in jo zanalašč kar med mašo vprašala, kdaj misli plačati kokoš. Račun je bil poravnan še isti dan.

4.4.3 Zgodba 3 (Penzija)

Vsakega prvega v mesecu je bil pr' Kodro, kot se je po domače reklo pri Hribarjevih, veselo. Po prihodu poštarja, ki je prinesel skromno pokojnino, je eden od otrok stekel v trgovino po vino, zaigrala je harmonika in poštar tisti dan ni šel več naprej.

5 TRETJI ROD HRIBARJEV

5.1 Drago Hribar

Drago, za prijatelje Čarli, se je rodil na Bledu v času nemške okupacije 10. julija 1942. Krščen je bil kot Karl, ker so bila slovenska osebna imena prepovedana. Po končani osnovni šoli na Bledu se je vpisal v kovinarsko vajeniško šolo v Radovljico in se po končanem šolanju zaposlil v Kovinski delavnici Bled. Nato je nekaj časa delal pri kovaču Poklukarju v Zgornjih Gorjah, vendar je tam lastnik prepogosto zamudil s plačilom, zato ni ostal dolgo pri njem. Vrnil se je v Kovinsko Bled, kjer je delal do upokojitve. 1965. se je poročil s Francko in še istega leta se jima je rodila hči Anita. Francka je 1969. zbolela za rakom in še istega leta umrla. Tako je hči Anita nekaj časa živela pri teti Ivanki, Dragovi sestri, kasneje pa nekaj let na Jesenicah pri drugi teti, Pavli, sestri svoje pokojne mame. Na pustni veselici v Ribnem je Drago spoznal Meto in se leta 1974 z njo poročil. Leto kasneje sem se rodil jaz. Meta je posvojila tudi moževo hči Anito iz prvega zakona, 1979. pa se je rodila še moja sestra Urša. Drago je bil odličen »šlosar«, daleč naokoli znan po svojih natančnih izdelkih in domiselnih rešitvah. Oktobra 2016 je po dolgotrajni bolezni doma v družinskem krogu umrl. Še nekaj let po njegovi smrti se je dogajalo, da je kdo pozvonil in vprašal, ali je Čarli doma ...

*Slika 15: Moj oče Drago (desno z nogometno žogo in svojim Fesom) Stanko Kokalj
(na sredini), Joža Marolt (na levi – še vedno moj sosed)
(Lastni vir)*

5.2 Ivanka Hozjan

Ivanka Hribar je bila rojena 9. januarja 1944 na Bledu, kjer je tudi obiskovala osnovno šolo. Nato se je zaposlila v Verigi Lesce. Leta 1959 je spoznala Štefana Hozjana, ki iz Prekmurja prišel na Bled iskat delo. Tri leta kasneje sta se poročila. L. 1963 se jima je rodil prvi sin Štefan, 1965 pa drugi sin Brane. Po štirih letih dela v Verigi je službo pustila, ker je morala prevzeti skrb za bolno mamo Ivano. Preden se je 1966. lahko ponovno zaposlila, je bila doma tudi zaradi porodniške, saj je takrat nosečo, ni hotel nihče zaposliti. Nato je v Vezeninah Bled delala vse do stečaja podjetja leta 2000 in odšla v zaslužen pokoj.

5.3 Janez Urh

Janez Urh, tretji otrok matere Ivane, je bil rojen 2. avgusta 1951 na Bledu, kjer je obiskoval tudi osnovno šolo. Kasneje se je priučil za slikopleskarja. V službo ga je vzel Božo Jemec, v mladih letih znamenit smučarski skakalec. Kasneje je Janez odprl lastno podjetje, v katerem je 2015. tudi dočakal pokoj. Zaradi levkemije je že 16. aprila 2017 umrl.

6 ZGODBA MARIJA (MINCA) MALEJ

6.1 Z družino povezani dogodki v obdobju pred 1941

Marija Malej se je rodila 2. avgusta 1920 na Laškem Rovtu, po domače pri Kramarju, očetu Francu in mami Ivani Repinc, po domače Pavčnikovi z Broda pri Bohinjski Bistrici. Prednikom Franca in Ivane se lahko sledi približno od leta 1620, vsi pa so iz sosednjih vasi Savica, Kamne, Brod in Laški Rovt v spodnji Bohinjski, ljudsko »Bukovi« dolini.

V 25 letih se jima je rodilo deset otrok, po hčeri Mariji (po bohinjsko Minca) zapovrstjo pet sinov, za njimi pa še štiri hčere. Zadnja, Olga, se je rodila na zadnji dan vojne in še isti dan tudi preminila.

Na najstarejšo Minco je tako padlo največje breme, saj je morala med drugim tudi prati plenice svojih bratov in sester v mrzli Savi Bohinjki, na Vaščah pod domačo hišo čez cesto. V osnovno šolo je hodila v šest km oddaljeno Bohinjsko Bistrico. Pozimi so otroci včasih gazili sneg do vratu, zato se je kronično prehladila. Ko je prišla domov, so jo pregrevali na kmečki peči, kar ji je pustilo posledice za celo življenje: zbolela je za sklepno revmo. Župnik, ki je poučeval verouk, je dobro vedel, da je Mince iz komunistične družine, zato je njo in njej podobne otroke strogo kaznoval že za najmanjše prekrške.

V tistih časih je v vili Muhr na Ribčevem Lazu pri Bohinjskem jezeru zelo rad preživel poletja knez Pavle, kraljev bratranec in po uboju Aleksandra kraljevi namestnik (princ regent) s soprogo grško princeso Olgo. Pavle si je za glavno rezidenco kupil posestvo Brdo pri Kranju. Vaški otroci, med njimi tudi Minca, so knežji par zalagali z gozdnimi jagodami in borovnicami. Knežja družina je otrokom za te dobrote pošteno plačevala, tako da so si lahko kupili šolske knjige. Še posebej je bila z domačimi otroki prijazna kneginja Olga. Šolarjem je na poti domov rada ustavila avto in stoječ na pragu limuzine so se lahko z njo peljali do doma. V vili Muhr se je jeseni 1934 z vojvodom Kentskim, bratom tedanjega angleškega kralja Jurija VI in očeta kasnejše kraljice Elizabete II. zaročila Olgina sestra, grška princesa Marina. O tem je obširno poročal svetovni tisk, kar je bila izjemna promocija za naše kraje.

Poleti 1934. je Minca v penzionu Grobrotek pri Sv. Janezu ob Bohinjskem jezeru varovala deklico Renato, hči bogatih Zagrebčanov, družine Rašica, po poreklu dubrovniških bankirjev in lastnikov tovarne rudniških vagončkov v Zagrebu. Žena Ida je bila judovskega rodu, doma iz Kölna. Ko jo je prišla obiskat njena sestra, sta vzeli s seboj Renato in skupaj preživljali počitnice v Bohinju. Mož Marko je zaradi posla ostal v Zagrebu, žena in svakinja pa ste se v Bohinju predajali nočnemu poletnemu vrvežu, za malo Renato je kot pestunja skrbela Minca. Po končanih počitnicah jih je

Marko prišel iskat, da bi jih odpeljal nazaj v Zagreb. Renata brez Mince ni hotela nikamor. Marko se je zato oglasil pri očetu Francu pri Kramarjevih in prosil, da bi šla lahko komaj štirinajstletna Minca z njimi. Obljubil je, da bodo zanjo lepo skrbeli in jo šolali. V tistem času je starega očeta Simona (po domače Šimna) kranjski trgovec Kokalj pretental, da mu je podpisal menico. Kokalj je kmalu bankrotiral, z njim pa je šla na boben tudi Kramarjeva domačija. Uspelo jim je rešiti le najnujnejše. V takem gmotnem položaju je bila dejstvo, da gre lahko Minca s trebuhom za kruhom, za vse številčnejšo družino pravzaprav rešitev. Dekle je tako odšlo od doma le s culico, v kateri je imelo nekaj skromnih oblačil. V Zagrebu so se odnosi med zakoncema Markom in Ido zaradi njenega razsipnega in razvratnega življenja skrhali. Ida je bila zelo zahtevna tudi do služkinje Mince. Po odhodu stare kuharice je moralo mlado dekle pripravljati tudi hrano za kapric polno gospodarico in njene kulinarčno razvpite zabave, kar je bilo omenjeno tudi v takratni družabni kroniki hrvaškega humorističnega lista Kerempuh.

Slika 16: Marija Fajfar v Zagrebu
(Lastni vir)

Stanje je postalo nevzdržno, zato se je Minca dogovorila za delo z Markovim mlajšim bratom, slikarjem in arhitektom Boškom Rašica. Njegova žena Uršula je prišla iz Varšave, kjer je bil njen judovski oče zlatar. Ob nemški okupaciji Poljske (1. septembra 1939) so nacisti njenemu očetu pobrali vse premoženje in ga ubili. Ženi, po rodu Gruzinki iz Tbilisija, so dovolili oditi k njeni hčeri Uršuli v Zagreb. Boško in Uršula, ki je bila še po drugi svetovni vojni vodilna zagrebška in jugoslovanska

kozmetičarka, sta bila cele dneve v službi, zato se je stara gospa zelo navezala na Minco. Dekle jo je spremljalo v gledališča in se od nje naučila tudi ruskega jezika, kar je Minci ob sovjetski zasedbi Gradca maja 1945 rešilo življenje.

Družina Rašica je Minco poslala v šolo k uršulinkam, kjer se je izučila za kuharico, hkrati pa si je osnovno znanje o kuhanju izpolnjevala pri domači kuharici, prav tako Slovenki, ki je bila zaposlena pri družini Rašica. Pri premožnejših zagrebških družinah so v tistem času služili večinoma Slovenci in Slovenke. Ob prostih nedeljah so se zagrebški Slovenci zbirali pri cerkvi svetega Roka, kjer je bila tudi slovenska maša.

6.2 Čas nacistične okupacije 1941 – 1945

Aprilu 1941, po razglasitvi NDH (Neodvisne »kvizlinške« države Hrvaške), Minca kot Slovenka ni dobila hrvaškega državljanstva. Vrniti se je morala v Bohinj, ki je bil kot ostala Gorenjska ter slovenski del Štajerske in Koroške pod nacistično zasedbo. Na pot je vzela vse, kar je kot služkinja lahko privarčevala v šestih letih službovanja v Zagrebu. Z vlakom se je podala domov v Bohinj. V kupeju sta bili slučajno skupaj z neko Dunajčanko. Na tedanji meji med NDH in nemškim rajhom v Bregani so na vlak stopili ustaši in jima z izgovorom, da morajo pregledat prtljago, vse pobrali oziroma pokradli. Kot mladi dekleti se nista upali upirati in sta pot nadaljevali le s tem, kar sta imeli na sebi. Na srečo je tik pred vojno domov poslala še zadnji paket, saj je ves čas svoje odsotnosti pomagala obubožani družini. Doma v Bohinju se je morala prijaviti nemškemu okupacijskemu oblastem, ki so jo razglasile za osebo brez državljanstva in ji dodelile t. i. »belo karto«. Ta dokument je imel to dobro lastnost, da se je imetnik z njim lahko svobodno gibal znotraj meja rajha. Kot kuharica je imela na izbiro službo ali kuharice pri nekem gestapovcu v Radovljici ali služkinje v avstrijskem Gradcu.

Oče Franc ji je svetoval, naj gre rajši v Gradec, da bo čim dlje od doma, tako da je ne Nemci in ne partizani ne bi mogli obdolževati vohunjenja. S to odločitvijo je imela veliko večje možnosti preživeti. V Gradcu so jo dodelili zakoncema Bollenberger, ki sta imela do konca prve svetovne vojne v Bosni rudnike. Gospa, ki je bila po rodu Bosanka, in njen mož sta Minco zelo cenila. Kot par brez otrok pa po določenem času nista bila več upravičena do gospodinjske pomočnice, zato se je morala Minca od zakoncev Bollenberger posloviti. Dodelili so jo številčni družini Folger, katere gospodar je bil pripadnik SS-a. Gospodarica pri tej hiši je bila mariborska nemškutarka. Za razliko od gospodarja, ki se je do Mince vedel korektno, je njegova žena Minco klicala »Slawisches Lausmädchen« (slovanska ušivka) in je bila do nje zelo groba. Zelo podobno je maltretirala tudi svojega odraščajočega sin, ki ga je imela iz prejšnjega razmerja. Družini so za stanovanje dodelili zaplenjeno judovsko vilo z vsem, kar se je nahajalo v njej. Neuka gospodarica ni imela pojma o uporabi bogatega kuhinjskega inventarja, ki ga je Minca dobro poznala še iz Zagreba, zato je bila nanjo tudi zelo ljubosumna. Nekoč je iz Maribora prišla na obisk gospodaričina mati in na samem po slovensko Minci položila na srce, naj se čim prej pobere od njene hčere,

saj je služkinjo, njeno predhodnico, spravila na drugi svet. Gospodarica z lastno materjo ni hotela govoriti slovensko. Minca se je morala učiti nemško, kar ji je pomagalo navezati stike z avstrijsko družino Pakisch, lastniki manjše tovarne in trgovine s čevlji in parfumi na Jakominiplatzu, glavnem trgu v Gradcu. Ta družina je imela majhno hčerko in je bila zaradi tega tudi upravičena do služkinje. Folgerjeva je Minco mučila do te mere, da jo je poslala z razlitim slepičem stepat preproge. Zbrala je ves pogum in šla na žandarmerijsko postajo, od koder so jo nemudoma poslali v bolnišnico na operacijo. Ves čas vojne si je dopisovala z Marico, kolegico služkinjo iz zagrebških časov. Maričina družina je bila po rodu iz okolice Brežic, od koder so Nemci Slovence kot prisilne delavce izselili v Srbijo ter v rajh v nemške tovarne in na kmetije. Ko so jo odpustili iz bolnice, se je z belo karto z vlakom podala v Nemčijo na kmetijo, kjer je morala delati Maričina družina. Gospodarja sta na ruski fronti izgubila oba sinova, zato sta sovražila Hitlerja. Minca je lahko ostala pri njih nekaj mesecev in upala, da se bo v njeni odsotnosti umirilo stanje v Gradcu. Ob vrnitvi v Gradec je družina Pakisch že uredila vse potrebno, da je lahko prišla delat k njim. Med enim izmed zavezniškim bombardiranj je zadelo tudi njihovo vilo in Minca je še enkrat izgubila vse, kar si je prislužila. Ostale so ji samo klešče za trenje orehov, ki so še danes v družini. Po bombardiranju so se preselili v stanovanje v večji zgradbi v središču mesta. Pakischi so bili dobrega srca in so precej tvegali, ko so čez ograjo zapora v Gradcu metali ujetnikom hrano in včasih tudi nove čevlje. Pri družini Pakisch se ji je godilo relativno dobro, saj so skupaj preživljali vsa bombardiranja in si delil zaklonišča. Neke nedelje je šla obiskati brata Franca, ki je bil čevljar in na prisilnem delu v tovarni čevljev Humanic. Ni vedela, da sta s kolegom malo pred tem pobegnila. Minco so zadržali in jo zasliševali, na koncu pa ji jih je le uspelo prepričati, da ni vedela nič o bratovih načrtih. Po hudem bombardiranju, v katerem je v Gradcu umrlo 1700 ljudi, so v noči na 9. maj 1945 v Gradec vkorakali vojaki Rdeče armade. Tri dni so nadrejeni svoji vojski dovolili vse, vključno z ropanjem, posiljevanjem in ostalimi grozodejstvi. Šele po izteku 72 ur pa je bila tudi njim zaradi neprimerne vedenja zagrožena najstrožja kazen. V stanovanju nad njimi so do smrti posiljevali dve starejši ženski ter pokradli vse, kar je bilo vrednega. Kasneje so pozvonili tudi pri njih. Minca je zgrabila domačo hči, nekaj leto staro Dorli in se rdečearmejcem po rusko zlagala, da je njen mož jugoslovanski partizan ter da je Dorli njena hči. Premetali so vso stanovanje in namesto alkohola spili vse kolonjske vode in parfume. Jezni so odnesli s seboj, kar so lahko. Ti dnevi so bili še posebej nevarni za mlajša dekleta. Oblačile so v stare obrabljene obleke, da bi bile čim manj atraktivne. Posilstva so se odvijala tudi tramvajih, kar sredi glavnega trga so npr. zaklali kravo. Ko je bilo po treh dneh te groze konec, so si nekateri še vedno upali na svojo roko maltretirati domačine. Minca je šla na takratno začasno komando Rdeče armade in jim povedala, da kot žena jugoslovanskega partizana tega ne bo dopustila in zahtevala, da ukrepajo. Komandant ji je svetoval, naj v primeru, če jim še kdo pozvoni, samo vpraša, ali išče kapetana ali majorja. Preprosti vojaki so se svojih nadrejenih zelo bali in jo jadrno ucvrli. Neke noči ob treh zjutraj so prišli rdečearmejci, pobrali vse v Gradcu živeče Jugoslovane in jih vključno z Minco z vlakom odpeljali na Dunaj. Z Dunaja so z vlakom

pot nadaljevali do Budimpešte, kjer pa so bili vsi mostovi čez Donavo porušeni ali minirani. Zato so čez široko reko so napeli jeklene vrvi in po njih spuščali vagone na drugi breg, kar je bilo smrtno nevarno. S postanki, na katerih so marsikoga za vselej odpeljali v neznano kam, so prispeli do Subotice. Ker so jih odpeljali tako nenapovedano, je Minci uspelo s seboj vzeti le nekaj spodnjega perila s čipkami, kar je na Madžarskem lahko zamenjala za velike hlebce belega kruha, ki ga niso videli že nekaj let. Slovenci so zelo držali skupaj in drug drugega varovali. V Vojvodini so jih vkrcali na rečne ladje. Da bi se ohladila, je v veliki vročini v reko namakala ruto in si z njo ohladila čelo. A reka Tisa je bila zaradi vseh mrličev, ki so plavali po njej, očitno okužena s tifusom. Staknila ga je tudi Minca. Zelo bolna je izgubila zavest in se zbudila šele na ljubljanski železniški postaji, ki je bila takrat spremenjena v zasilno bolnišnico za vse, ki so se iz taborišč, ujetništva in prisilnega dela vračali domov v Slovenijo. Ni mogla vedeti, da sta v istem času na postaji tudi njena brata; starejši Ciril, ki je kot prisilni nemški vojak prebegnil k Rdeči armadi, je sicer ves prestreljen, zelo bolan in izmučen preživel Sremsko fronto, mlajši brat Tine pa je na postaji delal kot bolničar.

*Slika 17: Klešče za trenje orehov
(Lastni vir)*

6.3 Povojni čas do razpada skupne države

Ko se je Minci zdravstveno stanje malo izboljšalo, se je odpravila z vlakom v Bohinjski Bistrici; tam je naprosila nekega kmeta, da jo je vzel na lojtrnik in se je z njim peljala do Laškega Rovta. Ko se je končno pojavila na domačem dvorišču, je iz hleva po molži ravno stopila mati Ivana, ki po štirih letih ni prepoznala lastne hčere. Le nekaj mesecev pred tem, na zadnji dan okupacije, je mati Ivana pri 45. letih rodila svojega zadnjega otroka, hčerko Olgo, ki pa je še isti dan umrla. Minca je počasi prišla k sebi, kot hčerki aktivista OF in sestri partizanov pa so ji zaupali skrb nad hotelom Črna Prst v Bohinjski Bistrici.

Takrat so bili časi, ko so na veliko kradli imovino razlaščencev. Med njimi je bila tudi lastnica omenjenega hotela, po rodu Avstrijka. Čeprav ji niso imeli kaj očitati, je morala starejša gospa - dokler je niso izgnali v Avstrijo - za kazen sekati drva ... Minci je uspelo skriti nekaj posteljnine, ki jo je pozneje dala hčerki nekdanje lastnice hotela, ko je iz Avstrije prišla pogledat hotel. Mladi ženski, kot je bila Minca, so v tistih časih noči pomenile veliko nevarnost, zato je pred spanjem vsakič potisnila pred vrata omaro. Zaradi rahlega spanca je tako pogosto poslušala tudi, kako iz hotela odnašajo inventar.

V hotelu Črna prst ni ostala dolgo, ker so jo kmalu premestili v hotel Bellevue pri Bohinjskem jezeru. Tam so nastanili brezdomne tržaške sirote, večinoma otroke, ki so jih partizani pobrali na tržaških ulicah. Vodja zavetišča je bila učiteljica Gabrova iz Radovljice, Minca pa je otrokom kuhala. Ne glede na vse kuharske veščine, znanje tujih jezikov ipd. je imela Minca kot uradno izobrazbo le dokončano osnovno šolo. Zato se je jeseni 1946. vpisala v Srednjo gostinsko šolo "Pri Urški" na Prulah v Ljubljani, ki je bila v takratni Jugoslaviji tudi ena in edina. Na šoli je bilo 5 učiteljev in 13 dijakov. Pri strokovnih predmetih je blestela, največje preglavice pa ji je povzročal predmet knjižna slovenščina, saj je ni uporabljala skoraj enajst let. V času šolanja je 1947. izvedela za smrt brata Cirila. Odšla je v mrtvašnico, mu zaprla oči in ga dala odpeljati domov v Bohinj, kjer so ga pokopali na partizanskem pokopališču.

Ko je med šolanjem zbolela, ji je na pomoč priskočil vodja mladinske organizacije Franc Učakar, kasnejši direktor Grand hotela Toplice na Bledu. Uredil je, da so ji v času hudega povišanja pomanjkanja dijaki vsak dan nosili hrano iz šole na Prulah na precej oddaljeno Mirje. Stanovala je pri družini Ajdič, kjer so jo lepo sprejeli in so ostali v stikih do konca življenja. Pri strokovnem predmetu o pripravi hrane bi morala zaklati kokoš, česar ni zmogla, zato ji na skrivaj pomagal sošolec. Kot odlično učenko so jo poslali na prakso v Rogaško Slatino, kjer se je izpolnjevala v dietni kuhinji. Dodeljena je bila kot osebna kuharica Ivanu Ribarju. Ivan Ribar je bil že predvojni pomembni hrvaški politik, ki se je z vso družino (ženo in dvema sinovoma) priključil Titovim partizanom. Med vojno je izgubil vso družino, sin Ivo Lola Ribar pa je bil po vojni razglašen za narodnega heroja. Ker Minci klima v Rogaški Slatini ni ustrezala, se je preselila nazaj na Gorenjsko, kjer je dobila službo v komaj zgrajenem počitniškem domu Radia Ljubljana »Oddih« v Ribnem pri Bledu. Dom so udarniško postavili Mile Klopčič, brata Juš in Ferdo Kozak, Ivan Potrč, Fran Milčinski Ježek in drugi pomembni slovenski kulturniki, ki so bili zaposleni pri radiu Ljubljana. Na Bledu so Minco rajši klicali po krstnem imenu Marija, za njene rojake iz Bohinja pa je bila še vedno Kramarjeva Minca.

Za vodjo doma je bil postavljen Tine Kotar, kasnejši lastnik znane slovenske gostilne "Pri Tinetu" v Seči nad Portorožem. Dodeljen mu je bil motor, s katerim se je vozil na Bled v nabavo, na Minco pa je padlo skoraj vse preostalo delo. Zaposlili so nekaj domačih deklet, med njimi tudi njeno poznejšo svakinjo Ivanko Stanonik iz Žirov, ki

se je kasneje poročila z moževim bratom Francijem. V tem času je Jugoslavija prejela pomoč UNRWA. V teh paketih pomoči so bile priložene tudi cigarete, ki jih je Marija v vasi Ribno menjala za jajca, meso, smetano in ostala živila, da je lahko normalno kuhala. Pri gostih je bila zelo priljubljena, ker so se pri njej kulturniki in drugi intelektualci, prav tako izčrpani od vojnega in povojnega časa, lahko do dobra najedli, okrepčali ter prišli k sebi. Počitniški dom je imel tudi svoj svinjak. Čez zimo je bila v domu bolj ali manj sama, družbo pa so ji delali trije psi. Nemški ovčar Golo, ki so ga za seboj pustili Nemci, pa ji je bil še posebej pri srcu. En pes je bil vedno ob njej v spalnici, drugi pred spalnico, Golo pa je pazil hišo in njeno okolico. Domačini so ponoči radi kradli, večinoma drva, Golo pa je skoraj vsako jutro imel v gobcu del blaga od hlač kakšnega nočnega obiskovalca. Golo, že kot precej star pes, se je izkazal tudi kot čuvaj, ki mu je Minca zaupala celo triletno hčerko Meto. Izletniški dom Ribno je stal na robu previsa nad Savo Bohinjko. Meta je nekoč nabirala gozdne jagode, ko kar naenkrat ni več znala po strmem bregu nazaj do vrha. Glasno je zajokala, Golo jo je slišal in začel tako lajati, da so ga slišali in malo Meto rešili, še preden bi padla po strmini proti Savi.

*Slika 18: Marija z njenimi psi pred počitniškim domom RL v Ribnem
(Lastni vir)*

Gostje so bili večinoma takratni literarni in glasbeni ustvarjalci, ki so bili zaposleni pri radiu Ljubljana, da so lahko prejeli plačo. Dostikrat so bili na obisku tudi ustvarjalci iz drugih delov tedanje Jugoslavije, med drugim tudi Oto Bihajli – Merin, najuglednejši jugoslovanski umetnostni zgodovinar iz Beograda. Z Minco so se tako zelo spoprijateljili, da jih je ona pozimi pogosto obiskovala v Beogradu. Med znanimi gosti najdemo Frana Milčinskega Ježka, skladatelja Sama Hubada, pesnika Alojza

Gradnika, muzikologa Dragotina Cvetka, prima balerino Majno Sevnik, skladatelja Bojana Adamiča in še mnoge. Počitniški dom je bil odprt tudi za domačine, ki so zelo radi zahajali tja, še posebej mladi neporočeni fantje. Na terasi poleg počitniškega doma je bila vsak konec tedna živa glasba in ples. Med enim izmed teh dogodkov je Marija spoznala tudi svojega bodočega moža Ivana Fajfarja. Takrat je bila stara že 30 let in je verjela zdravnikom, da zaradi tifusa ne bo mogla imeti otrok. Vseeno je z Ivanom zanosila in se leta 1950 poročila. Poroka je bila v novo zgrajeni hiši Ivanovega očeta v Bodeščaj pri Bledu, na njej pa je igral Avgust Stanko, v tistih časih najbolj znani harmonikar.. Vso hrano za okoli petdeset svatov je Marija že dan prej skuhalo in pripravila sama. Od poročnih daril je doma ostala svetilka, ki jo je dobila v dar od bratov Kozak, ta pa sta jo izmaknila v ljubljanski operi ali drami. Mile Klopčič jima je za poročno darilo dal tri črne emajlirane posode, Bojan, skromni brat Edvarda Kardelja, je bil oče številne družine, pa je iz diplomatskega magacina, ki je bil dostopen samo vodilnim, dobil dve električni kuhalni plošči in jima sam sestavil električni kuhalnik. Vsa ta darila so bila v času pomanjkanja zelo dragocena.

Slika 19: Poročna slika Marija & Ivan
(Lastni vir)

Slika 20: Poroka - skupinska slika (Bodešče)
(Lastni vir)

Dne 19. februarja 1951 se je v najhujši povojni zimi, ko je zapadlo več kot dva metra snega, rodila hči Meta. Meta je bila že rojena v porodnišnici na Jesenicah, od koder so Marijo z dojenčkom po nekaj dneh pripeljali do Bleda. Z Bleda do Ribnega je Ivan na smučeh utiral pot skozi visoki sneg, da je lahko njegova žena Marija z dojenčkom Meto v naročju sploh lahko hodila za njim. Ponovno so priskočili na pomoč njeni gostje in ji iz diplomatskega magacina priskrbeli nekaj metrov bombažne tkanine tetra za plenice.

Za Marijo in njenega moža Ivana ni bilo prostora na domu njegovih staršev, zato sta si našla skromno, vlažno in hladno stanovanje v vasi Ribno, kasneje pa sta dobila manjše stanovanje v tamkajšnjem gasilskem domu.

Nekega dne, ko je Marija v Počitniškem domu v Ribnem vse lepo pospravila in ravno krasila s cvetjem s svežimi prti pogrnjene mize, so se pojavili agentje v usnjenih plaščih. Po temeljitem pregledu okolice in notranjosti doma se je nedolgo zatem pojavil Tito. Bil je dobre volje in prijetno presenečen nad toplim sprejemom in urejenostjo doma. Njena triletna hči Metka je nabrala šopek travniških rož in jih nesla Titu, ta pa jo je vzel v naročje in se začel z njo pogovarjati. Dekletce je opazilo, da možak kadi »čudne cigarete« virdžinke, in pripomnilo: »Moj ata pa ne kadi take cigarete!« Ta je kadil je seveda mnogo cenejše niške "Morava"...

Za Meto sta prišla še dva sinova, leta 1955 Janez, tri leta pozneje, leta 1958, pa še Peter. Ker je Marija delala na petek in svetek, Ivan pa tudi, je poleg svojih petih za še tri Fajfarjeve otroke skrbela soseda, partizanska vdova Marija Oman. Nanjo so se

sosedovi otroci zelo navezali, domači pa so bili veseli vseh priboljškov, ki jih je Marija prinašala iz počitniškega doma. Novi direktor radia Ljubljane je dobro vpeljani počitniški dom prepustil Kompas, ki ga je dal naprej v najem družini Kokalj, znanim blejskim gostincem. Minca je za tem delala samo še za vikende, saj so bili pri hiši že trije otroci.

Leta 1959 se je družina preselila v skoraj dokončano družinsko hišo na Dobe na Bled, kjer so prvo poletje preživeli ob svečah, saj starša nista imela denarja za priklop na električno omrežje. V novo zgrajeni hiši je Minca začela oddajati sobe, ker je Turistično društvo Bled z ugodnimi krediti spodbujalo oddajanje privatnih sob, kar je bilo za državo s komunističnim sistemom skorajda nepredstavljivo. Takrat je z zelo ugodnimi krediti graditeljem novih hiš priskočila na pomoč tudi oblast, za kar pa Ivan ni bil navdušen. Zato je Marijina dobra sosedka Elza Osterman (sestra znamenite narodne herojke Slave Klavora), ki je bila v tistem obdobju bančna direktorica, sama prinesla že izpolnjene formularje tako, da Ivanu ni preostalo drugega kot, da jih podpiše. To se je v kasnejših letih ob ogromni inflaciji izkazalo za življenjsko naložbo. Marija pa je v novo zgrajeni hiši s pomočjo kredita, lastne iznajdljivosti in gostinskega znanja začela s poletnim oddajanjem štirih sob. Otroci, navajeni sproščenega vaškega okolja, so se sprva težko privadili že takrat samovšečnemu Bledu, zato so vsak konec tedna prebegnili nazaj k Omanovi mami v Ribno.

Slika 21: Marija in Omanova mama
(Lastni vir)

Družina se je čez poletje naselila v kletno in v dnevno sobo. Tako si je ob polni zasedenosti hišo delilo vseh pet družinskih članov ter osem, z otroki pa tudi do deset gostov. Za vse je bila na razpolago ena sama kopalnica s straniščem v prvem nadstropju in dodatno stranišče v pritličju, v dveh sobah pa tudi lijak s tekočo hladno in toplo vodo. Gostje so uživali v polnem penzionu, občasno pa so bili na kosilu in večerji tudi njihovi prijatelji in znanci, ki so bivali pri sosedih. Poleg tega je Marija s svojim gostinskim znanjem, razgledanostjo in prirojeno bistrostjo pomagala pri oddajanju sob tudi sosedom: učila jih je osnov kuhanja in strežbe, pospravljanja sob in navsezadnje, kar je zelo pomembno, tudi komunikacijo z gosti. Prvo sezono se je perilo kuhalo še v kotlu na drva v kleti in pralo na roke, naslednje leto pa je iz izkupička štirih gostov, ki so bili na počitnicah cel mesec, Marija kupila pralni stroj Castor, ki je služil družini vsaj trideset let. Stalni gosti so bili iz Zahodnega Berlina in ostale Zahodne Nemčije, Nizozemske, Belgije, Avstrije, Izraela ter iz Zagreba in Beograda. Poleg njih je bilo tudi nekaj stalnih slovenskih gostov, še iz Ribna vajenih Marijine hrane. Marija in Ivan sta se bila med vojno prisiljena naučiti nemško, kar jima je prišlo zelo prav. Domači otroci so se hitro spoprijateljili z otroki gostov in so vsako zimo komaj čakali novega poletja, da so bili lahko spet skupaj. Vsi trije otroci, še posebej hči Meta kot najstarejša, so imeli svoje zadolžitve: jutranje nakupe, pospravljanje sob in pomivanje posode. Gostje so se vračali in se kar sami med seboj zmenili, kdaj kdo pride. Včasih je prišlo do napetosti med Nemci in Nizozemci, ki še dvajset let po koncu vojne niso pozabili nacistične okupacije, a Marija in Ivan sta vedno znala umiriti strasti s svojo dobro voljo.

*Slika 22: Pri Fajfarjevih - Ivan z gosti za mizo
(Lastni vir)*

Marijino zdravje se je z leti slabšalo in vse težje je hodila. Nekdanji stalni gostje pa so se tudi starali in drug za drugim umirali. Meta se je leta 1974 poročila z Dragom. Mladi par se je na začetku naselil v Fajfarjevo hišo, pri čemer sta Metina starša zahtevala, da Drago vzame s sabo tudi devetletno Anito iz svojega prvega zakona. Leta 1975 sem se jima rodil jaz, štiri leta kasneje (1979) pa še sestra Urša, tako da v hiši ni bilo več prostora za oddajanje. Leta 1980 se je družina Hribar preselila v novo zgrajeno hišo na mestu stare Kodrove domačije, nedaleč od Fajfarjevih, Janez pa se je vrnil s skoraj enoletnega popotovanja okoli sveta. Mož Ivan je zaradi vojnih posledic in zelo aktivnega življenja umrl leta 1984, star komaj 62 let.

Po osamosvojitvi 1991 so se v Sloveniji začela prizadevanja za povrnitev vojne škode prisilnim delavcem v nemškem rajhu, taboriščnikom in prisilno mobiliziranim v nemško vojsko. Zahodna Nemčija je večino zneska plačala že pred osamosvojitvijo takratni skupni državi, oškodovanci sami pa od tega niso dobili nič. Jugoslovanske oblasti je bilo namreč strah, da bi nekdanji gorenjski, koroški in štajerski prisilno mobilizirani nemški vojaki imeli višje pokojnine kot partizani. Za štiri leta prisilnega dela je bila Mariji odškodnino dolžna dati Republika Avstrija. Po dolgem postopku dokazovanja in dragega uradnega prevajanja dokumentov so ji končno nakazali sramotnih 1624,00 EUR. Bila je zelo prizadeta in denarja na začetku ni hotela prevzeti, vendar so jo na koncu prepričali, naj vzame vsaj to. Po moževi smrti je živela v hiši s sinom Janezom, zadnje štiri mesece pa v domu za ostarele v Radovljici, kjer je umrla v 89. letu starosti. Njena želja je bila, da je zaradi izkušenj iz druge svetovne vojne ne upepelijo. Kljub temu da zaradi težav s hojo dolga leta ni šla iz hiše, se je njenega pogreba (enako kot pri pokojnem Ivanu) udeležilo ogromno ljudi.

6.4 Zgodbe / Prigode

6.4.1 Zgodba 1 (Šimn – Simon po bohinjsko)

V Bohinju je bilo v navadi, da so poletja na planinah z živino preživljali stari starši z vnuki. Tako sta se k živini na planino Suha v Spodnjih Bohinjskih gorah podala stari oče Šimen in vnukinja Minca. Znano je bilo, da se ob poti na neki skali ponavadi sonči izredno velik modras. Šimen je znal stari urok (čarobne besede) in ko ga je izrekel, se je modras obrnil in odplazil stran. Šimen je bil po vsej dolini znan kot napovedovalec vremena, h komur je cela dolina hodila po nasvet, kdaj kositi travo, podirati drevesa ipd. To kaže na takrat še živo, čeprav stoletja zatirano staroversko izročilo.

6.4.2 Zgodba 2 (Hodnik)

Na miklavževo 1935. sta na poti v šolo Minca in njena sošolka našli obešenega bohinjskega slikarja Valentina Hodnika, ki je bil dober prijatelj Kramarjevega očeta

Franca. V hotelu Kristal visi njegovo veliko nedokončano platno Kramarjeve domačije na Laškem Rovtu.

6.4.3 Zgodba 3 (Aleksander)

Leta 1922 so Karađorđevići na Bledu kupili od kneza Windischgrätza I. 1885 zgrajeno graščino na Mlinem. Po bitki z začetka prve svetovne vojne, v kateri so Srbi še premagali Avstrijce, so jo preimenovali po planoti Suvobor. Kraljeva družina je rada zahajala tudi v Bohinj. Nekega dne je kralj Aleksander pod Kramarjevo domačijo ribaril na Savi Bohinjki. Minca je ravno prala plenice svojega najmlajšega brata. Poklical jo je k sebi in jo prosil, če mu lahko prinese šibice. Šla je domov in povedala, kaj ji je naročil neki ribič. Ker so bili popolnoma brez denarja, ji je mati Ivana dala jajce, ki so ji ga v bližnji gostilni pri Pristavcu zamenjali za škatlico vžigalic. Ko se je vrnila k ribiču, mu jih je izročila, gospod pa ji je iz denarnice dal bankovec za 100 dinarjev (99 dinarjev so stali novi čevlji), kar je bilo zanjo nepredstavljiva vsota. Vprašala ga je, kdo je, on pa ji je odgovoril, naj pogleda na prvo stran šolskega berila. ... Bil je sam kralj Aleksander I.!

7 TRETJI ROD FAJFARJEV

7.1 Meta Fajfar

Najstarejša hči Meta si je želela boljše izobrazbe. Njena starša pa sta želela, da bi hči čim prej prišla do poklica, zato sta jo poslala v Srednjo šiviljsko šolo v Ljubljano. Med tednom je bila v internatu, za vikende pa se je vračala domov na Bled. Sošolke so se ji posmehovale, ker je na začetku govorila na fanta, kar je še danes deloma blejska narečna posebnost. Po končanem šolanju se je zaposlila v bližnji tovarni Vezenine Bled. Pogoji v Vezeninah so bili izredno slabi, zato se je odločila za delo v tujini. Starša je v Nemčijo nista pustila, pri Švici pa sta ji popustila in tako je leta res 1969 odšla v Švico v mesto Zürich. Najprej se je zaposlila v podjetju Bierribalmer, po dobrem letu pa v podjetju Schertex, v obeh pa je bila šivilja ženske in moške konfekcije. Po dobrih štirih letih (1973) se je vrnila domov in odprla svojo obrtno dejavnost (šiviljstvo). Obrt je imela do leta 1978, še istega leta pa se je zaposlila v Tapetništvu Radovljica, kjer je bila zaposlena do leta 1994. Pot jo je vodila naprej v novoustanovljeno podjetje Moda Bled, kjer je bila zaposlena do 2002. Tega leta je šlo namreč podjetje v stečaj, ona pa je ostala brezposelna vse do leta 2005, ko je odšla v pokoj.

7.2 Janez Fajfar

Starejši sin Janez se je l. 1970 vpisal na jeseniško gimnazijo. Že v drugem razredu so ga starejši dijaki kot zelo zgovornega in zavzetega za pravice dijakov izbrali za predsednika mladinske organizacije (menda tudi zaradi lepe ure, ki mu jo je iz Švice prinesla sestra). Naslednje leto je že organiziral dijaško stavko zaradi mraza, ki jih je po novoletnih praznikih pričakal v gimnazijskem poslopju. To je bilo leta 1973 nekaj nezaslišanega. Že s prvim intervjujem za lokalni radio se je še bolj zameril takratnim oblastem. Ravnatelj je bil zaradi njega celo poklican na zagovor na občinski komite Zveze komunistov Slovenije (ZKS). V tretjem letniku so dijake že snubili v Zvezo komunistov. Ko je Janez vprašal za mnenje očeta, mu je Ivan prepustil svobodo pri odločanju in hkrati priznal, da jim je sam svojo partijsko knjižico vrnil. Blejske dijake so imeli za bolj razvajene, zato so smeli samo na gimnazijo na delavske Jesenice, le redke, po navadi otroke staršev pripadnikov Udbe, pa so pustili na gimnazijo v Kranj. Profesorji na gimnaziji so bili razdeljeni med tiste, ki so jih po vojni kazensko premestili na Jesenice, in na mlajše, pripadnike Zveze komunistov. Dijaki so se kmalu znali orientirati in bolj prebrisani med njimi so katoliško usmerjene pozdravljali s »hvaljen Jezus«, komuniste pa z »zdravo«, Blejci pa so vse večinoma pozdravljali z »dober dan«. Po zaključeni maturi se je Janez odločil za študij etnologije in geografije. Ker mati Marija ni bila zaposlena, so imeli nizek povprečni dohodek na družinskega člana, zaradi česar bi moral biti Janez upravičen do občinske štipendije. O njej je odločal občinski partijski komite v Radovljici, ki pa je podal mnenje, da kandidat do štipendije ni upravičen, saj je naročen na tujo literaturo – sporen pa je bil National Geographic!

Na koncu so mu zaradi intervencije ene izmed članic iz Gorij pri Bledu le podelili štipendijo v znesku 20.000 dinarjev. Med poletji je delal kot turistični vodnik in precej dobro zaslužil. Po diplomi decembra 1979 se je za celo leto podal po svetu, po Severni in Srednji Ameriki, Polineziji, Avstraliji in Novi Zelandiji. Med potovanjem se je preživil kot pomivalec posode in opravljal druga priložnostna dela. Vrnil se je, ker ga je čakala služba kustosa v kovaškem muzeju v Kropi, za kar si je leta prizadevala direktorica Muzejev radovljiške občine. Čez šest mesecev so ga pri že dopolnjenih 26 letih vpoklicali v JLA in poslali na služenje v Sremsko Mitrovico, ki je slovela po strogem režimu. Po začetnem urjenju je bil kazensko premeščen na Fruško goro, kar se je izkazalo za odlično uslugo, saj so bili tam po kazni Letapodobni »tiči« in so se zato imeli zelo dobro. V času služenja so mu dvakrat ponudili članstvo v Zvezi komunistov, kar pa je vsakič zavrnil. Po izteku vojaščine se je še za dve leti vrnil v Kovaški muzej v Kropo. Za Blejca, navajenega sonca, je bil kljub gostoljubnim domačinom ta kraj, kamor pozimi sonce ne posije, kar težka izbira. Nekdanji študentski kolegi, takrat že asistenti, so ga nagovarjali, naj se prijavi na izpraznjeno delovno mesto asistenta na Oddelku za etnologijo, češ da ga bo zagotovo dobil. Na koncu pa le ni bil sprejet, saj je predstojnik oddelka menil, da ima negativen pogled na družbeno stvarnost. Janez je bil zelo razočaran in je sklenil etnologijo obesiti na klin. Leta 1984 je v Delu opazil razpis za delo v ponovno odprti Titovi vili na domačem Bledu. Prijavil se je in bil na koncu med 150 kandidati izbran za vodjo recepcije. Direktor tega uglednega hotela je bil prav tisti Franc Učakar, ki je takoj po vojni pomagal v gostinski šoli Janezovi materi. Po osamosvojitvi Slovenije je Janez napredoval v vodjo hotela. S privatizacijo je Grand Hotel Toplice, ki je upravljal tudi z državno Vilo Bled, pridobila Sava Kranj, ki do takrat s turizmom ni imela izkušenj. S kupom denarja od prodaje proizvodnje pnevmatik Goodyearju, a z njihovim tovarniškim razmišljanjem, ki je daleč od gostinskega ali turističnega, se Janez ni mogel sprijazniti. Leta 2006 se je po 22 letih poslovil. Z zvesto ekipo mu je iz že propadajoče Titove vile, ki je prazna dajala vtis grobnice, uspelo narediti svetovno znan hotel. Vila Bled je kot prvi hotel v katerikoli socialistični državi postala član nen najuglednejših hotelskih verig Relais & Châteaux. Želel si je nekaj mesecev počitka in se od še vedno aktivne matere naučiti kuhati. To je bil ravno čas lokalnih volitev in začeli so ga nagovarjati, naj se prijavi za župana. Dolgo se je upiral, na koncu vseeno privolil in v drugem krogu volitve tudi dobil. Županovanje je opravljal štiri mandate, celih šestnajst let, in šel 2023. v zaslužen pokoj.

7.3 Peter Fajfar

Najmlajši otrok Peter se je rodil 2. junija 1958 v porodnišnici na Jesenicah, kjer je leta 1977 tudi maturiral na Gimnaziji Jesenice. Leta 1983 je diplomiral na Fakulteti za naravoslovje in tehnologijo Univerze v Ljubljani ter pridobil naziv univ. dipl. inženir metalurgije. Leta 1984 je služil vojaški rok v Ilirski Bistrici. Zaradi takratne politične situacije v Jugoslaviji, predvsem vse glasnejših teženj po osamosvojitvi, so vojakom iz Slovenije preprečevali medsebojno druženje. Konec 1984. se je zaposlil na

Fakulteti za naravoslovje in tehnologijo, današnji Naravoslovnotehniški fakulteti (NTF). S področja metalurgije je magistriral 1991, doktoriral pa 1996. Leta 2016 je bil izvoljen v naziv rednega profesorja za področje inženirskih materialov. Kot nosilec ali so-nosilec predmetov s področij preoblikovalnosti kovinskih materialov, izdelovalnih tehnologij in meritev je sodeloval na vseh izobraževalnih stopnjah, ki so se izvajale na Oddelku za materiale in metalurgijo (OMM). Dobro leto se je strokovno izobraževal v tujini (Francija, Nemčija). Vseskozi je bil aktiven na področju upravljanja in vodenja fakultete ter oddelka. Ta pot se je začela v začetku 90. let prejšnjega stoletja s funkcijo predsednika sindikata VTOZD Montanistike na Fakulteti za naravoslovje in tehnologijo, končala pa leta 2023 s funkcijo predsednika upravnega odbora NTF. Vmes je bil izvoljen v različne organe upravljanja fakultete: predstojnik in namestnik predstojnika OMM, predsednik akademskega zbora OMM, senator ter član upravnega odbora, gospodarske komisije, habilitacijske komisije in komisije za založništvo. Od leta 2007 do leta 2014 je bil glavni in odgovorni urednik znanstvene in strokovne revije RMZ – M&G. Med leti 2008 in 2025 je bil soorganizator vsakoletnih delavnic umetnostnega oblikovanja kovin. Kot iniciator in soorganizator razstave v Narodnem muzeju Slovenije (2019-2020) ter so-urednik monografije "Ko zapoje kovina: Tisočletja metalurgije na Slovenskem" je prispeval k promociji slovenske metalurgije. Ob upokojitvi leta 2024 je prejel priznanje NTF-UL za življenjsko delo.

Pri trinajstih letih se je pridružil Veslaškem klubu Bled (VK Bled). Po končani športni karieri 1977. je nekaj let deloval kot trener. Bil je član organizacijskih odborov svetovnih in evropskih prvenstev ter svetovnih pokalov na Bledu. Med letoma 2003 in 2008, ko je bil predsednik VK Bled, njegov brat Janez pa župan, so s pomočjo 3,5 milijona evrov evropskih sredstev obnovili Veslaški center Bled, tako da so na Bledu že četrtrič lahko gostili svetovno prvenstvo v veslanju. Od leta 2003 je tudi predsednik regatnega odbora na Bledu, kjer so v tem času organizirali več kot sedemdeset tekem z domačo in mednarodno udeležbo. Od leta 2003 do 2024 je bil član izvršnega odbora Veslaške zveze Slovenije in zadnja dva mandata njen podpredsednik. Prav tako je bil en mandat član etične komisije Olimpijskega komiteja Slovenije. Leta 2000 je pridobil licenco mednarodnega sodnika za veslanje, 2024. pa je sodil tudi na paraolimpijskih igrah v Parizu.

8 KRAMARJI (RODBINA MALEJ)

V družini Malejevih, po domače pri Kramarju na Laškem Rovtu št. 35, se je rodilo deset otrok. Oče Franc, rojen 3. septembra 1894, je umrl leta 1955, mati Ivana, rojena 17. februarja 1900, pa je umrla 1983. Potem ko je šla kmetija na boben, je številni družini ostala le majhna njiva, lahko so redili le eno samo kravo, dva prašiča in junca, ki ga je nekoč hči Ivanka peljala v Ljubljano na razstavo. Oče je bil najprej zaposlen pri gozdnem gospodarstvu, kasneje je delal na Kredi v Ribčevemu Lazu, na koncu pa je bil pastir. Umrl je za levkemijo, star 61 let.

1. Marija 2.8.1920
2. Franc 6.8.1922
3. Ciril 1.7.1924
4. Ivan 3.12.1925
5. Tine 7.2.1928
6. Metod 30.6.1930
7. Ivanka 15.12.1932
8. Pavla 24.6.1935
9. Urška 23.9.1939
10. Olga 7.5.1945 isti dan umrla

V tistih časih so tudi fantje kot majhni otroci nosili krila in šele Ciril je bil prvi, ki je imel hlače, ker je mama pomagala pri nekem krojaču.

Oče Franc je imel brata Janeza in Joža ter sestro Marijo. Bili so med prvimi komunisti v Sloveniji, ki so se na skrivaj sestajali tudi na njihovem domu. Vsi so bili včlanjeni v Sokol, kot tudi Francov bratranec Tone Malej, ki je bil v tistem času med najboljšimi telovadci sveta. Na olimpijskih igrah v Amsterdamu leta 1928 je bil v telovadni vrsti, sestavljeni iz samih Slovencev, ki je Kraljevini SHS priborila bronasto medaljo, dve leti zatem pa se je smrtno ponesrečil na tekmovanju v Luksemburgu.

8.1 Franc Malej

8.1.1 I svetovna vojna

Franc Malej iz Laškega Rovta, rojen 4. novembra 1894, je bil maja leta 1915 vpoklican v avstro-ogrsko vojsko. Poslali so ga na vzhodno, rusko fronto, v Galicijo in Karpate. Na fronti je bil od julija 1915 do konca septembra 1915, kjer je zbolel za tifusom, zaradi česar so ga premestili v bolnišnico. Ko je okreval, je bil poslan na italijansko fronto na Tirolsko, kjer je bil mitraljezec v 17. polku. Ker je zbolel, so ga ponovno poslali v bolnico, kjer je ostal do januarja 1917 leta. Aprila 1917 je bil ponovno poslan na italijansko fronto na Tirolsko. Tam ga je septembra istega leta ranila granata v levo

koleno, tako da je zopet pristal v bolnici in ostal v njej do marca 1918. 1. junija je dobil dva tedna dopusta, s katerega se ni več vrnil. Leta 1920 se je poročil z Ivano. Med obema vojnoma je bil član komunistične stranke, ki je v najboljših letih štela komaj šeststo članov. Pri Kramarjevih so se v največji tajnosti ponoči sestajali vodilni slovenski komunisti. Okna so bila zatemnjena z odejami. Vseeno je vedno obstajal strah, da bo komu od otrok ušlo iz ust, kaj se pri njih dogaja, a do tega na srečo ni prišlo. Žandarji so imeli družino še posebej na piki, ker so sumili, da je Franc tudi divji lovec, saj je številno družino še posebej potem, ko je bila domačija prodana na dražbi, le s težavo preživel. Uplenjenega gamsa je zabil v šotorsko krilo in zakopal pod hlevski gnoj. V želji, da bi kaj našli in komunista Franca zaprli, so namreč z bajoneti zabadali tudi v gnojišče. Bohinj je bil na meji z Italijo, kamor so domačini tihotapili predvsem živino, ki so ji parklje ovili s senom, zavitim v žakljevino. Nazaj so tihotapili kresilne kamenčke za vžigalnike. Francu je uspelo uloviti kak prepotreben dinar tudi z merjenjem lesa, po čemer je bil znan po vsej dolini. Med drugo svetovno vojno je bil med organizatorji odpora in med vodilnimi aktivisti OF. Po osamosvojitvi so ga postavili za komandirja ljudske milice. Ko so mu ukazali, naj tudi sam »izprazni« enega izmed hotelov, jim je zabrusil, da pravi komunist da zadnje hlače tistemu, ki jih nima, ne pa da krade! Med novo oblastjo je bilo precej takih, ki so k osvobodilnemu gibanju pristopili šele zadnje tedne, ko je bilo že jasno, kdo bo zmagal. S temi oče Franc ni želel imeti nič skupnega in se je iz politike umaknil. Ko je leta 1955, star komaj 61 let, umrl za levkemijo, so novi oblastniki prišli, da bi ga pokopali. Vdova Ivana jih ni spustila v hišo in je enega prvih komunistov ter vse življenje pokončnega in pogumnega moža pokopala cerkveno. Še dolgo potem je na njegovem grobu, nedaleč od partizanskih grobov bratov in sinov, stal litoželezni križ.

8.2 Janez Malej

8.2.1 I svetovna vojna in Severna meja!

Janeza Maleja, rojenega 29. marca 1898, so enako kot brata Franca in Jožeta mobilizirali konec leta 1915. Poslali so ga na rusko fronto v Galicijo in Karpate. Na koncu vojne se je prostovoljno udeležil bojev za severno mejo, kjer je bil Maistrov borec. Iz vojne je prinesel napredni duh delavskega gibanja. Že leta 1923 se je vključil v KP Jugoslavije. S tem je imel stalne težave, večkrat je bil izpostavljen hišnim preiskavam in aretiran. Zaradi tega se je spomladi 1932 odločil emigrirati v Sovjetsko zvezo. Pred odhodom čez mejo je pisal bratu in očetu, da bo čez tri mesece prestopili mejo v Sovjetsko zvezo. Od takrat se je za njim izgubila vsaka sled, verjetno je bil žrtev Stalinovih čistk.

*Slika 23: Janez Malej (stoji prvi iz desne) 1916
(Lastni vir)*

*Slika 24: Janez Malej (stoji drugi iz desne) Maistrov borec / 29.07.1919
(Lastni vir)*

*Slika 25: Spomiska plošča na rojstni hiši v Bohinju
(Lastni vir)*

8.3 Jože Malej

8.3.1 I in II svetovna vojna!

Jože Malej, Francev brat, rojen na Laškem Rovtu, je bil na začetku prve svetovne vojne v Zagrebu, od koder je poslal fotografijo, datirano 1. januarja 1915. Iz Zagreba je bil premeščen v Idrijo, o čemer priča posnetek z dne 15. aprila 1916. V Idriji je bil zajet in deportiran v italijansko ujetništvo na Sicilijo, kjer je zbolel za malarijo. Po vrnitvi domov je še vedno čutil posledice bolezni. Med drugo svetovno vojno je bil poslan na prisilno delo kot sirar v Velikovec na Koroškem. Ves čas vojne je zbiral material za partizane in ga pošiljal bratu Francu v Bohinj. Proti koncu vojne je ušel in se jeseni leta 1944 priključil partizanom. Kot petdesetletnik se ni vključeval v boje, pač pa kahal. Malo pred koncem vojne je marca 1945 padel smrtno zadet na Lokvah pri Čepovanu v nepojasnjenih okoliščinah. Zgrudil se je ob kotlu, medtem ko je kahal. Po vojni se je nekdo izmed bohinjskih borcev postavljajl z njegovo uro.

*Slika 26: Jože Malej, Zagreb 1915
(Lastni vir)*

8.4 Ivan Malej

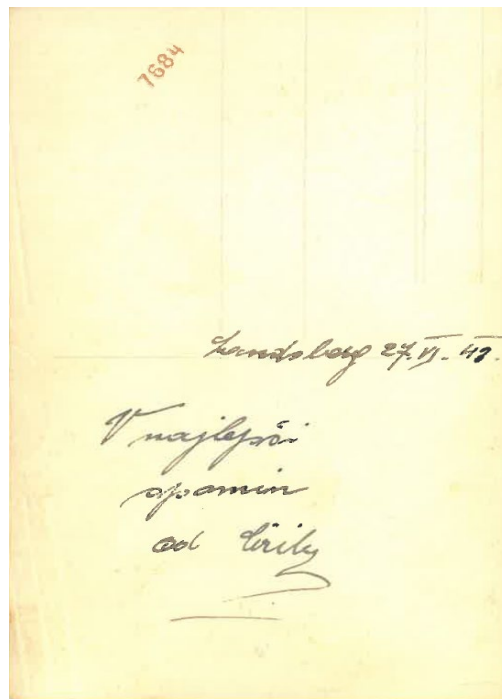
8.4.1 II svetovna vojna

Ivan Malej, rojen 3. decembra 1925, je bil prisilno mobiliziran v nemško vojsko. Z ostalimi vpoklicanimi so ga najprej poslali v Beljak, od koder so jih potem razvrščali naprej. Ivan je iz Beljaka pobegnil in se pridružil partizanom. Sodeloval v bitki na Poreznu, kjer na bi bil po pričevanju še edine živeče sestre Pavle, padel kot prvi. Oče in brat Franc sta se z vlakom podala do Podbrda, kjer naj bi bil Ivan pokopan za pokopališkim zidom. Tamkajšnji župnik je o tem nekaj vedel, zato sta njegove posmrtno ostanke lahko izkopala. Sreča v nesreči je bila ta, da so z Ivanom pokopali tudi njegovo denarnico, ki ni razpadla. Posmrtno ostanke sta domov z vlakom prinesla v kartonasti škatli. Pokopan je na partizanskem pokopališču v Bohinjski Bistrici.

8.5 Ciril Malej

8.5.1 II svetovna vojna

Ciril Malej, rojen 1. julija 1924, je bil ravno tako kot njegov brat Ivan prisilno mobiliziran v nemško vojsko. Mobilizirana sta bila oba naenkrat, vendar je Ivanu v Beljaku uspelo pobegniti, Ciril pa je bil kot nemški vojak poslan na rusko fronto, kjer mu je uspelo pobegniti na sovjetsko stran. Z njihovo vojsko je sodeloval pri osvoboditvi Beograda. Tam je prestopil k partizanom, ki ga najprej zaslišali in nato poslali na sremsko fronto in od tam v Liko zasledovat ustaše. Po vrnitvi so ga ponovno zasliševali, zaradi česa po tem še ves teden ni mogel zaspiti. Popolnoma izčrpanega so poslali v bolnišnico v Ljubljano, kjer je leta 1947 umrl za posledicami vojne.

Slika 27: Ciril Malej v Nemški uniformi 1943
(Lastni vir)

Slika 28: Razglednica Ciril Malej 1943
(Lastni vir)

Slika 29: Partizanski grobovi Jožefa Maleja in njegovih nečakov Ivana in Cirila na pokopališču v Bohinjski Bistrici
(Lastni vir)

9 ZAKLJUČNA MISEL

Moje raziskovanje vpliva druge svetovne vojne na življenjske usode mojih prednikov je bilo mnogo več kot zgolj suhoparna družinska analiza, podprta z datumi in viri s svetovnega spleta. Bilo je in še vedno je živo, moje potovanje skozi čas, ki mi je razkrilo, kako krhko in ranljivo je človeško življenje v obdobjih, ko posameznikovo dostojanstvo in obstoj nista pomenila skoraj nič.

Že prva svetovna vojna je močno zaznamovala moje prednike, ki so bili vpoklicani v vojsko in poslani na fronte daleč od doma. Na srečo so se vsi vrnili, a mnogi soborci so ostali zakopani v tujini. Druga svetovna vojna je te rane še poglobila in znotraj družin mojih prednikov pustila krvav pečat. Osebnostno sem prikrajšan za spomine na starega očeta Karla, strica Miha ter strica moje matere, Ivana in Cirila iz Bohinja, ki ju je vojna vzela veliko prezgodaj.

Po drugi strani pa sem lahko hvaležen, da sploh sem! Moj oče, rojen sredi »vojne vihare« leta 1942, se je včasih pobahal, kako so si ata Ivana "podajale" skoraj vse vojske, ki so takrat med seboj obračunavale na našem ozemlju, mama Marija pa je imela daleč od doma nič koliko trenutkov, ko je hodila po tanki črti med življenjem in smrtjo. Njihova zgodba je zgodba preživetja, poguma, iznajdljivosti in neomajne volje do življenja.

V vojnah se rojevajo in kalijo junaki, ne samo najbolj pogumni in neustrašni, temveč tudi junaki, ki so tihi, skromni in pogosto neopaženi, junaki, ki so sočutni, zvesti, vedno pripravljeni pomagati sočloveku in voditi z zgledom. Ponosno lahko rečem, da sem del te dediščine, da stojim za temi vrednotami, ki so jih živeli moji predniki, in jih s svojim življenjem prenašam naprej.

Vrednote, kot so pogum, solidarnost, spoštovanje, zvestoba in človečnost, so bile v času vojne preizkušene do skrajnosti; prav zato jih danes ne smemo jemati za samoumevne oziroma dovoliti, da izginejo. Njihovo ohranjanje in prenašanje na prihodnje rodove je naša dolžnost. Vpliv vojne na usode mojih prednikov ni le zgodovinski podatek, je živa dediščina, ki oblikuje tudi mene, moje vrednote in moj pogled na svet, zato je pomembno, da te zgodbe ohranimo, jih pripovedujemo naprej in iz njih črpamo moč, da tudi v današnjem času ostajamo zvesti tistemu, kar nas dela ljudi.

Primož Hribar

10 LITERATURA IN VIRI

Eberlein, M., Haase, N. in Oleschinski, W. (1999). *Torgau im Hinterland des Zweiten Weltkriegs*. Leipzig: Kiepenheuer & Witsch.

Fajfar, J. (2025).

Intervjuji s sorodniki in njihovo pisno in slikovno gradivo. (2025).

Klanjšček, Z. idr. (1976). *Narodnoosvobodilna vojna na Slovenskem 1941–1945*. Ljubljana: Partizanska knjiga.

Štular, I. (1999). *Od trga do mesta*. Jesenice: Občina Jesenice.

Kocjančič, Klemen (2021). *Bled v času nemške okupacije med drugo svetovno vojno (1941-1945)*. Pridobljeno 25.5.2025 z naslova <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-67YV4OK5>

Moji spomini. (2025).

Nekdanji mobiliziranci in njihovi svojci, I. (2006). *V tujih škornjih: pričevanja mobilizirancev v nemški vojski*. Kranj: Združenje mobiliziranih Slovencev v redno nemško vojsko v času 1943-45.

Žnidaršič, I. (2020). *O vračanju Slovencev iz izgnanstva pred 75. leti*. Rogaška Slatina: Društvo izgnancev Slovenije 1941–1945.